

Türkiye ve Tarım

“Bizi iktisadi hayatımızı geliştirme, böylece refaha ulaşma amacına varmaktan alıkoyan iki kuvvet vardır; biri dış düşmanlardır. Bunlar bizi, bir sömürge haline koymak için ilerlememizi istemeyenlerdir. Fakat bizim için bunlardan daha zararlı daha öldürücü bir sınıf daha vardır; o da içimizden çıkması muhtemel olan hainlerdir”. Mustafa Kemal ATATÜRK

Yazar: Ercan Caner, Sun Savunma Net, 7 Nisan 2018

GİRİŞ

Bu çalışmada, dünya genelinde tarımın önemi vurgulandıktan sonra gelişmiş ülkelerin kendi tarım sistemleri ve tarım politikaları irdelenecek ve bu irdeleme sonrasında tarımın ülkelerin geleceği açısından stratejik önemi ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Günümüz küreselleşen dünyasında toprağın öneminin azalmadığı bilakis arttığı, günümüz ve gelecekte mikro ve makro seviyede savaşların toprak ve ekonomik üstünlük için olacağı vurgulanacaktır.

Müteakiben ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerin uyguladıkları politikalar sonucunda birçok tarım ülkesinin tarım ürünü ithal eder duruma gelişti anlatılacak, serbest ticaret perdesi altında uluslararası şirketler, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü'nün politika ve uygulamalarından bahsedilecektir.

Avrupa Birliğinin (AB) kuruluşundan günümüze uyguladığı tarım politikası; amaçları, ilkeleri, uygulama araçları, üretici ve tüketiciye getirdikleri açılardan ayrıntılı olarak incelenecektir. AB'nin "Tek Pazar, Topluluk Tercih ve Mali Dayanışma" ilkeleri incelenerek AB bünyesinde tarımı geliştirmek maksadıyla aldığı ve uyguladığı tedbirler ve yaklaşımlar anlatılacaktır.

Tek Avrupa. Harita: Bankingtech.com

Müteakiben Türkiye'nin tarım politikası incelenecek, Osmanlı tarımının genel örgütlenme biçimi olan timar sisteminin işleyişi ve günümüz köylü tarımcılığı ile benzerlikleri ortaya koyulacaktır.

Cumhuriyet Türkiye'sinin tarım politikaları ayrıntılı olarak incelenecek ve gümrük birliği (GB) sonrasında AB'ye uyum adına uygulanan tarım politikaları ve bu politikaların Türkiye açısından olumsuzlukları ortaya koyulacaktır.

Çalışmanın son bölümünde AB ortak tarım politikası (OTP) ile Türkiye'nin uyum durumu ve uyum çabalarının Türkiye'ye kaybettirecekleri ortaya koyulacak ve Türkiye'nin tarım alanında kendi kendine yeterli bir ülke olabilmesi için neler yapması gerektiği vurgulanacaktır.

TARIMIN ÖNEMİ

En genel anlamda küreselleşme, değişen ulaşım ve iletişim teknolojisinin de etkisiyle devletlerin ve toplumların ekonomik, siyasal ve sosyal yönlerden birbirine yaklaşması, kapitalist sistemin en temel enstrümanı olan sermayenin (buna bağlı olarak üretim ve tüketim süreçlerinin) ülke sınırlarını aşarak sınır ötesi bir niteliğe bürünmesini ifade eder. Küreselleşme sürecinin siyasal, ekonomik ve sosyal etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin birbirinden çok farklı devletlere ve bu devletlerin vatandaşlarına yansımaları farklılık göstermekle birlikte asıl olan bir gerçeklik varsa o da etki düzeyinin son derece büyük boyutlu olduğudur.¹

Foto: Agricultural Goods

“Küreselleşme aşamasında olan ülkeler için toprak önemini kaybetmiştir. Zira siber uzay sayesinde anında irtibat, global bir medya ve bir fare darbesi ile muazzam para birimlerini bir yerden bir yere gönderebilmek büyük önem kazanmıştır. Nakliye ve iletişim için artık gerekli olmadığından, toprak eski rolünü kaybetmiştir. Üstelik artık günümüzde güç kaynağı eğitim, bilimsel araştırma ve gelişim ile elde edilmektedir.”²

¹ KELEŞ İhsan, METİN Hatice, ÖZKAN SANCAK Hatice, Çevre Kalkınma ve Etik, Alter Yayıncılık, Ankara, Aralık 2005.

² KARABULUT Bilal, Strateji Jeostrateji Jeopolitik, Platin Yayınları, Ankara, 2005

Günümüz dünyasında toprağın öneminin azaldığı konusunda Steven SPIEGEL'in³ görüşlerine katılmak pek mümkün görünmüyor. Aksine, insanın var oluşunda günümüze dek toprağa olan bağımlılığın önemini daha iyi kavradığına yönelik birçok işaretler mevcuttur.

Besin savaşı kazanacaktır. İllüstrasyon: Air Group 4

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanları savaşa iten nedenlerden bir tanesi topraktır, birçok savaşın temelinde toprak sorunları vardır. İsrail'in Filistin'liler ve Suriye'yle yaşamakta olduğu sorunlar, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan sorunlar, Kıbrıs sorunu, Keşmir⁴ sorunu, Gürcistan'ın Acaristan ve Osetya sorunu, Rusya Federasyonu'nun Çeçen sorunu, İran'ın Güney Azerbaycan sorunu, Türkiye'nin Kürt devletini kurma çabaları, İspanya'nın Bask, Fransa'nın Korsika, Kanada'nın Quebec sorunları ve daha nice sorunun temelinde toprak tartışması

³ Steven L. Spiegel, Professor of Political Science at UCLA, studies American foreign policy in the Middle East.

⁴ Keşmir ya da bölgeyi bilenlerin yakıştırdığı sıfat ile "Cennet Vadi"; Hindistan, Pakistan, Afganistan ve Çin'in kesiştiği noktada yer alır ve coğrafi özellikleri, doğal güzellikleri, tarım alanlarının verimliliği ile kendisine yakıştırılan sıfatı sonuna kadar hak eden bir bölgedir.

olduğu aşikârdır ve bu nedenle toprak tartışmaları günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biridir.⁵

19. yüzyıl sanayi devrimi ve nüfus patlaması Avrupa ülkelerini, topraklarını ve nüfus alanlarını genişletmek için toprak işgali ve sömürgeciliğe yöneltmiş ve bu yüzyılın sonunda dünyanın 43 milyon kilometrekare toprağı dört büyük ülke tarafından sömürgeleştirilmişti. İngiltere'nin 27.2, Fransa'nın 11.3, Almanya'nın 2.6 ve ABD'nin 1,6 milyon kilometrekare sömürgesi vardı.⁶

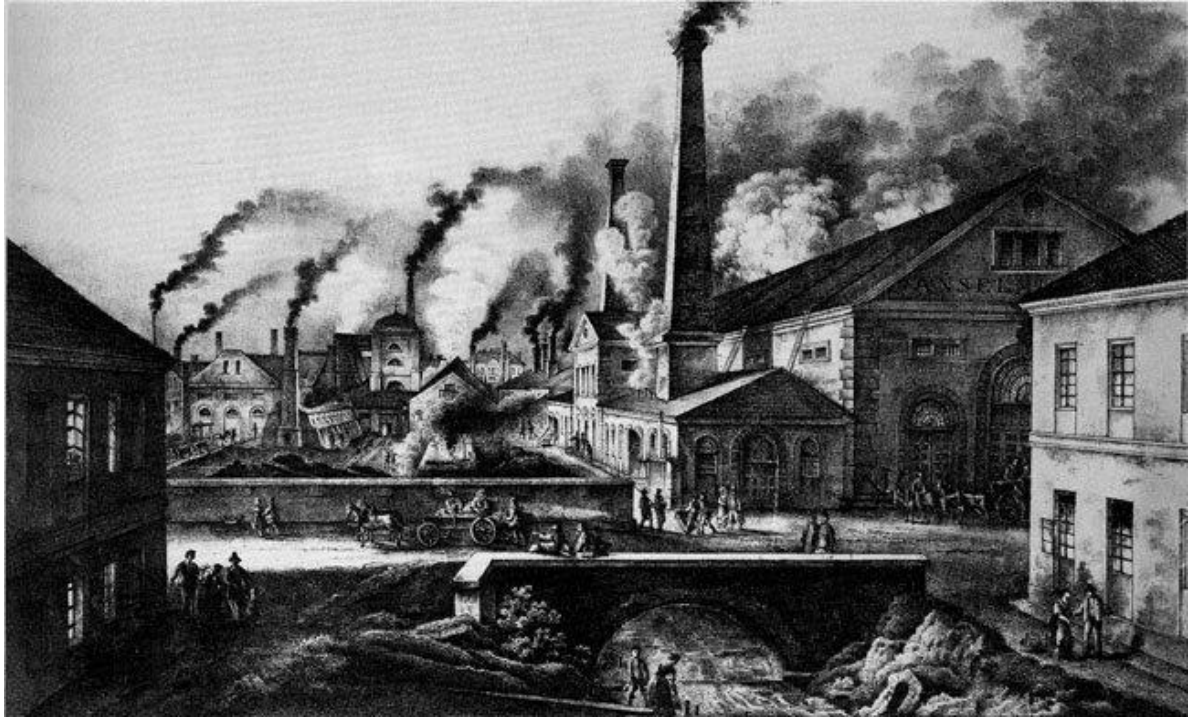

Foto: *Watts Up With That (WUWT)*

Toprağın geçmiş, günümüz ve geleceğin dünyasında bu derece önemli olmasının nedeni hiç şüphesiz yer üstü ve yeraltı kaynaklarını barındırmasıdır ve yer üstü kaynaklarının en önemlilerinden bir tanesi de sudur. Toprağın bu özelliğinin yanı sıra beslenme açısından tarım (hayvancılık dahil) imkânını sağladığı da göz önüne alındığında, küreselleşme taraftarlarının dayatmaya çalıştığı gibi önemi azalmamış, aksine dünya nüfusunun öngörülmez biçimde arttığı dikkate alındığında oldukça artmıştır. 1970'lerin "etkili ismi", ABD Dışişleri bakanı Henry Kissinger o yıllarda: Birleşik Devletlerin "**yiyecek silahı**", Arap petrol kartellerinin elindeki "**petrol silahıyla**" boy ölçüşecek durumdadır diyordu.⁷

⁵ KARABULUT Bilal, Strateji Jeostrateji Jeopolitik, Platin Yayınları, Ankara, 2005

⁶ Dünya 1900, James JOLL'dan aktaran Metin AYDOĞAN, Bitmeyen Oyun

⁷ AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006. Dünya 1900, James JOLL'dan aktaran Metin AYDOĞAN, Bitmeyen Oyun

Kissinger haklıydı. Dünyanın yüzde seksenini elinde bulunduran ABD bugün, dünyanın büyük bir bölümünün “yediği ekmeği” sağlayan ülke durumundadır. Amerikalılar 2. Dünya Savaşı’ndan önce 5 milyon ton besinlik tahıl ihraç ediyordu. Bunu 1980 yılında 120 milyon tona çıkardılar. Tahıl ihracatının büyük bölümünü az gelişmiş ülkelere yapıyorlardı.⁸

Kendi ülkelerini özellikle tarım ürünlerine karşı katı bir biçimde koruyan gelişmiş ülkelerin serbest piyasa ekonomisi söylemi altında uyguladığı politikalar ile küreselleşmenin öteki yüzü olan yoksulluk ile ilgili verilere baktığımızda, 1998 yılında, dünyadaki yoksul insanların yaklaşık dörtte biri Güney Sahra ülkelerinde, %30’u Doğu Asya ve Pasifik ile Latin Amerika ülkelerinde yaşamaktadır. Kırsal yoksulluk Asya’da, kentsel yoksulluk ise kentleşme düzeyinin şimdiden çok yüksek oranlarda olmanın bir yansıması olarak Latin Amerika’da en yüksek boyutlara ulaşmaktadır.⁹

Yoksullaşmanın en temel nedenlerinden bir tanesi gelişmiş ülkelerin çeşitli yöntemlerle bağımlı hale getirdikleri az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri küresel sömürgecilik bağlamında sömürmesidir. Günümüz dünyasında sömürü araçları olarak ise geçmişte olduğu gibi ordular değil, uluslararası şirketler ve ekonomik güç kullanılmaktadır. Serbest ticaret denen gücünün güçsüzü ezmesine dayanan sistem ise gelişmiş ülkelerin dayatmaları ile IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve AB gibi kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır.

Türkiye dahil uluslararası yoksulluk çizgisine göre seçilmiş ülkelerde yoksulluk oranı ve yoksulluk açığını gösteren tablo aşağıdadır. Günde bir dolar ve iki dolar olarak belirlenen uluslararası yoksulluk çizgisine göre hesaplanan yoksulluk açığına ilişkin verilerde ülkeler arasındaki büyük farklılıkları doğrulamakta ve yoksulluk oranının (bir dolarlık yoksulluk çizgisine göre) %2,4’ten, Hindistan’da %44,2’ye ve Zambiya’da %72,6’ya varan büyük bir çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.¹⁰

Tabloda yer alamayan İngiltere’deki yoksulluk sınırı altında yaşayan insanların durumuna baktığımızda; “ Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Enstitüsünün Başkanı Draham Ghai, Birleşik Krallık Kalkınma Çalışmaları Grubuna sunduğu bildiri de şu bilgileri veriyor: İngiltere’de yoksulluk sınırı altında yaşayan ailelerin oranı 1974’te yüzde 9,4’dan, 1983’te yüzde 11,9’a, 1988’de yüzde 20’ye yükselmiştir. Bu oranların sayısal karşılığı 1974’te 5 milyon, 1988’de 12 milyon insandır. Yoksulluk

⁷ AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

⁸ AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

⁹ ŞENSES Fikret, Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

¹⁰ ŞENSES Fikret, Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

sınırı altında yaşayan çocuk sayısı 1979'da 1,6 milyon iken, 1988'de 3 milyona çıkmıştır. Bu sayı İngiltere'deki tüm çocukların dörtte biridir.¹¹

ÜLKE	ANKET YILI	YOKSULLUK ORANI		YOKSULLUK AÇIĞI	
		GÜNDE 1 DOLAR (%)	GÜNDE 2 DOLAR (%)	GÜNDE 1 DOLAR (%)	GÜNDE 2 DOLAR (%)
CEZAYİR	1995	**	15,1	*	3,6
BANGLADEŞ	1996	29,1	77,8	5,9	31,8
BREZİLYA	1997	5,1	17,4	1,3	6,3
ŞİLİ	1994	4,2	20,3	0,7	5,9
ÇİN	1998	18,5	53,7	4,2	21,0
MISIR	1998	3,1	52,7	0,3	11,4
HİNDİSTAN	1995	44,2	86,2	12,0	41,4
ENDONEZYA	1997	15,2	66,1	2,5	22,6
KENYA	1999	26,5	62,3	9,0	27,5
G. KORE	1994	**	**	*	*
PAKİSTAN	1993	31,0	84,7	6,2	35,0
PORTEKİZ	1996	**	**	*	*
RUSYA FD.	1994	7,1	25,1	1,4	8,7
SRI LANKA	1998	6,6	45,4	1,0	13,5
TANZANYA	1995	19,9	59,7	4,8	23,0
TÜRKİYE	1994	2,4	18,0	0,5	5,0
ZAMBİYA	1996	72,6	37,7	37,7	61,2
* %0,5'DEN AZ ** %2,0'DAN AZ KAYNAK: WORLD BANK (2001)					

Tablo 1 Çeşitli Ülkelerde Yoksulluk Oranları

¹¹ AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

Günümüz dünyasının birçok bölgesinde nüfus, var olan çevre kaynaklarıyla beslenmeyecek kadar yüksek oranda, yerleşme, sağlık, gıda güvenliği ve enerji arzı gibi konularda yapılacak iyileştirmeleri yetersiz bırakacak şekilde artmaktadır. Bu durumun en çarpıcı örneğini Afrika'da açlık çeken çeşitli ülkelerde görmemiz mümkündür. Dünyada nüfus artış hızı 1986 rakamlarına göre 1.7 civarındadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre dünya nüfusunun 2150 yılında 11-12 milyar arasında bir rakamda sabitleneceği öngörülmektedir.¹²

Açlık Afrika'da yaşanan en büyük tehlikedir.

Nüfus piramitlerinden çıkarılan sonuçlardan biri de ülkelerin gelişmişlik düzeyidir. Genel olarak gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde nüfus artışı hızlı ve doğum oranı yüksektir. Ekonomik kalkınma henüz tam olarak gerçekleştirilememiştir. Gelişmiş ülkelerde nüfus artışı yavaş, doğum oranı düşük ve çocuk yaştaki nüfus da çok azdır.¹³

Türkiye nüfusu haziran sonu itibariyle 72 milyon 65 bin kişiyi bulurken Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerini baz alarak yapılan hesaplamalara göre, nüfus sayımının yapıldığı yıl olan 2000'den buyana Türkiye'nin nüfus artışı yüzde 6,3 oldu. 2000 yılında Türkiye nüfusu 67 milyon 768 bin kişiydi.¹⁴

¹² KELEŞ İhsan, METİN Hatice, ÖZKASNAK Hatice, Çevre Kalkınma ve Etik, Alter Yayıncılık, Ankara, 2005.

¹³<http://www.ingilizceforum.net/nufusun-gelisimi-dagilisi-ve-nitelikleri-t-51907.html> (26 03 2011)

¹⁴ http://www.universitehaber.com/article.php?article_id=8378 (26 03 2011)

YILLAR	NÜFUS
1850	1 Milyar
1930	2 Milyar
1960	3 Milyar
1976	4 Milyar
1987	5 Milyar
2002	6.7 Milyar
2025	9 Milyar
2150	11.5 Milyar

Tablo 2 Yıllara Göre Dünya Nüfusu¹⁵

Ülkemizdeki nüfus artış hızı 1.7 olan dünya ortalamasının üstündedir. Zaman zaman dünya ortalamasının da üstünde %2,2 civarındadır. Bu şekilde hızlı artan nüfus beraberinde birçok sorunu da ortaya çıkarmaktadır.¹⁶

DÜNYADA TARIM POLİTİKALARI

Tarımın kısmen öneminden ve gelecekte oynayacağı stratejik boyutundan bahsettik. Gelişmiş ülkeler uyguladıkları tarım politikaları ile kendi tarımlarını koruma altına alıp geliştirirken, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki tarımı öldürmekte ve bu ülkelerde yaşayan insanları açlığa mahkûm etmektedirler. Geleceğin dünyasında gıda ürünleri, silahlı kuvvetlerin yerine stratejik seviyede bir zorlayıcı güç olarak kullanılacaktır.

Gelişmiş Ülkelerde Tarım Politikaları

Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerin uyguladıkları tarım politikaları sonucunda birçok yoksul tarım ülkesi, 2. Dünya savaşı sonrasında 30 yıl içerisinde tahıl ithalatçısı durumuna getirilmiştir.¹⁷

¹⁵ KELEŞ İhsan, METİN Hatice, ÖZKASNAK Hatice, Çevre Kalkınma ve Etik, Alter Yayıncılık, Ankara, 2005.

¹⁶ KELEŞ İhsan, METİN Hatice, ÖZKASNAK Hatice, Çevre Kalkınma ve Etik, Alter Yayıncılık, Ankara, 2005.

¹⁷ AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

Gelişmiş ülkelerdeki emperyalist sistemin temel unsurları uluslararası şirketlerdir. Bu şirketlerin gücü günümüzde o kadar çok artmıştır ki yalnızca ekonomiyi değil siyaseti de belirleyebilecek bir konuma gelmişlerdir. 300 adet uluslararası şirketin toplam varlıkları tüm dünyadaki üretim varlıklarının yüzde 25'ni oluşturuyor.¹⁸

Vergi vermeyen, mafya ile sıkı ilişkiler içinde olan, fiyatları belirleyen, yatırım yaptıkları ülkelere üretilen malları ihraç etme yetkisini vermeyen, dünyanın tüm pazarlarında var olmak istedikleri için ülkeler ve bölgeler düzeyinde örgütlenen, vergi kaçırmak için küresel ticareti “şirket içi faaliyetler” haline getiren uluslararası şirketler gelişmiş ülkelerin serbest ticaret perdesi altında sömürme için kullandığı enstrümanlardır.

Özel şirketlerin yanı sıra gelişmiş ülkelerde devlet tarım dahil birçok alanda müdahaleci politikalar uygulayarak ekonominin içinde kalmaktadır. En gelişmiş 11 OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)¹⁹ ülkesinde 1960 yılında yüzde 28 olan kamu harcamalarının ulusal gelir içindeki payı, 1973’de yüzde 32.9, 1988’de yüzde 40.2’ye çıkmıştır.²⁰ International Monetary Fund (IMF)²¹ ve

¹⁸ AYDOĞAN Metin, *Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler*, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

¹⁹ 14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi’ne dayanılarak kurulan Teşkilat, savaş yıkıntıları içindeki Avrupa’nın Marshall Planı çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün (OEEC) yerini almıştır. Önceleri Avrupa İktisadi İşbirliği Örgütü (OEEC) adı altında, Marshall Planı’nın uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla kurulan bu örgütün adı 30 Eylül 1961’de Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) şeklinde değiştirilmiştir.

²⁰ AYDOĞAN Metin, *Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler*, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

OECD verilerine göre, devletin ekonomideki payı 1937-1997 yılları arasında; ABD’inde yüzde 8.6’dan yüzde 32.3’e, İngiltere’de yüzde 30’dan yüzde 41’e, Almanya’da yüzde 42.4’den yüzde 49’a Fransa’da yüzde 29’dan yüzde 54.3’e, Japonya’da ise yüzde 25.4’den yüzde 35’e çıkmıştır. Oysa Türkiye’de devletin ekonomideki payı, 1937 yılında yüzde seksenler düzeyinde iken 1997 yılında 26.6’ya düşmüştür.²²

Uluslararası şirketler ve devletin ekonomideki müdahaleci rolünden bahsettik. Küreselleşme ve sömürünün serbest ticaret kisvesi altında dayatılmasında şirketler ve gelişmiş ülkelerin en büyük yardımcısı olan IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü’nden bahsetmeden önce özellikle tarım alanında gelişmiş ülkelerin politikalarına baktığımızda; kendi ülkelerinde devleti sürekli büyütenlerin Türkiye dahil az gelişmiş ülkelerde zaten küçülmüş olan devletin daha da küçülmesini talep ettiklerini görmekteyiz. Bu politikalar sonucunda Türkiye dahil birçok ülke ihtiyaç duyduğu tarım ürünlerini kendi üretmek yerine yurt dışından tedarik etmek zorunda kalmış, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tarımla uğraşan, üreten bir çok insan topraktan kopmak zorunda kalmışlardır.

Borç vermek ve kredi açmak için örneğin tarım desteklerinin kaldırılmasını şart koşarlar, kendi tarımlarına büyük fonlar ayırmaktadırlar. ABD’de tarıma verilen devlet desteği 1980 yılında 2,7 milyar dolarken, bu miktar 1986 yılında 25,8 milyar dolara çıkmıştır. Avrupa Birliği üyesi ülkeler bu desteği aynı süre içinde 6,2 milyar dolardan 21,5 milyar dolara çıkarmışlardır.²³

Uluslararası Para Fonu (International Money Fund – IMF) ve Dünya Bankası²⁴
2. Dünya Savaşından sonra dünyaya verilecek yeni biçimin ekonomik aygıtları olarak

²¹ Uluslararası Para Fonu, ya da daha çok bilinen kısaltmasıyla IMF (International Monetary Fund), global finansal düzeni takip etmek, borsa, döviz kurları, ödeme planları gibi konularda denetim ve organizasyon yapmak, aynı zamanda teknik ve finansal destek sağlamak gibi görevleri bulunan uluslararası bir organizasyondur. 1944 yılında ABD’nin New Hampshire eyaletindeki Bretton Woods’da kurulan ve 1947’de fiilen çalışmaya başlayan milletlerarası ekonomik meselelerle uğraşan bir teşkilattır.

²² AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

²³ AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

²⁴ Dünya Bankası, II. Dünya Savaşı’nın ardından 1945 yılında Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD=International Bank for Reconstruction and Development) adıyla kurulmuş, 1947 yılında Birleşmiş Milletler’in özerk uzman kuruluşlarından biri olma özelliği kazanmıştır. Günümüzde dünya devletlerinin 185’i Banka üyesidir. Bunlardan 11’i, Banka sermayesinin %55’ine sahiptir. Türkiye’nin sermayedeki payı ve oy gücü %0,5 düzeyindedir.

1945 ve 1946 yıllarında kurulmuşlardır. Bu iki örgütün açıklanan amaçları, diğer tüm uluslar arası anlaşmalarda olduğu gibi;

- Ülkeler arası bütünleşme,
- Dünya ticaretinin geliştirilmesi,
- Bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi gibi “insani” maddelerle doluydu. Oysa; dış ticaret önündeki engellerin kaldırılması, eldeki büyük mali gücün hegemonya aracı olarak kullanılması “iyi işleyen” uluslar arası bir para sisteminin gerçekleştirilmesi ve özellikle “sağlam” bir uluslar arası kambiyo işleyişinin sağlanması, IMF’nin gerçek amaçlarıydı.²⁵

IMF ve Türkiye. İllüstrasyon: World Bulletin Net

Türkiye’nin 1980 sonrası toplumsal dönüşümünde çok etkili olan kurumların başında IMF gelmektedir. Bu etkinliğin sebebi IMF programlarının toplumun tüm katmanlarını etkileyen genel düzenlemeleri içermesi kadar, bu reçetelerin farklı kesimlere değişik bedel ve kazanımları sunan uygulamaları dayatabilmesidir. IMF’nin Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü ile beraber istikrarlı küresel büyümeyi sağlamak adına özellikle gelişmekte olan ülkelerde “serbest ticaret rejimini”, “küçültülmüş devletleri”, “ihracata yönelik büyümeyi”, “deregülasyonu” ve

²⁵ AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

“özelleştirmeyi” yaygınlaştırırken, yol açtığı ekonomik ve toplumsal yıkımlar, son zamanlarda üzerinde daha çok durulan bir konu haline gelmiştir.²⁶

Dünya bankasının ilan edilen kuruluş amaçları da diğer tüm uluslararası kuruluşlarda olduğu gibi, “yoksul ülkelere yardım” söylemleriyle doluydu. Dünyanın geri kalmış yöre ve ülkelere yardım edilecek, buralarda kalkınma sağlanacak ve böylece yoksul ülkeler dünya ticaretinin bir parçası haline getirilecekti. Oysa gerçek bu değildi. Dünya Bankası, sömürgeci dönemin geleneksel işleyişine tam uyum gösteren bir anlayışa sahipti ve geliştirip uyguladığı yöntemler kaynağını sömürgecilikten alıyordu.²⁷

Bu iki kuruluş, sahip oldukları kredi kaynakları ve “teknik yardım” olanaklarıyla dünyanın tüm toprakları ve insanlarını bir merkezden yönetilen ve serbest pazar ile birbirine bağlı bir “sürü” haline getirmek için çaba göstermektedirler ve küreselleşme perdesi altında sunulan bu sömürü düzenine ülkemiz dahil birçok az gelişmiş ülke maalesef verilen borçlar ile mahkûm hale getirilmiştir.

Gelecekte kendi vatandaşlarını besleyebilmek büyük bir stratejik güç haline gelecektir. Gelecekte makro ve mikro seviyede yine toprağa hâkim olmak için yapılacaktır.

Samuel P. Huntington’un medeniyetlerin neden çatışacağı sorusuna verdiği cevaplar aşağıdadır:

- Medeniyetler arasındaki farklılıkların gerçek ve tarih, dil, kültür, gelenek ve en önemlisi din açılarından derin olması,
- Dünyanın küreselleşme yoluyla gittikçe daha küçük bir yer haline gelmesi ve farklı medeniyetler arasındaki etkileşimin artması,
- Dünya çapındaki sosyal değişme ekonomik modernleşme süreçlerinin insanları mahalli kimliklerinden koparması nedeniyle milli devletlerin zayıflaması,
- Medeniyet şuurunun gelişmesi ve Batı’nın Batılı olmayan yollardan dünyayı biçimlendirmek için gittikçe daha fazla arzu, istek ve kaynağa sahip Batı dışı ülkelerle yüz yüze gelmesi,
- Siyasi ve ekonomik farklılıklara oranla daha az değişme özelliği olan kültürel hususiyet ve farklılıkların uyuşma ve ayrışmalarının daha kolay olması,

²⁶ BİLGİN Mert, Türkiye’nin Küresel Konumu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

²⁷ AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

— Ekonomik bölgeciliğin artması.

Huntington bu cevaplar ışığında medeniyetler çatışmasının iki seviyede ortaya çıkacağını, mikro seviyede mücavir grupların medeniyetler arasındaki fay kırıkları boyunca toprak ve birbirlerinin üzerinde kontrol kurmak için çoğunlukla şiddetli bir biçimde mücadele edeceklerini öne sürmektedir. Makro seviyede ise bu çatışma, farklı medeniyetlere mensup devletler arasında göreceli bir askeri ve ekonomik üstünlük uğruna olacak, ülkeler uluslar arası şirket ve kurumlar ile üçüncü taraflar üzerinde kontrol kurmak için mücadele edecek ve kendi politik ve dini değerlerini rekabetçi bir anlayışla öne çıkaracaklardır.²⁸

Avrupa Birliğinde Tarım Politikası

Buraya kadar tarımın son derece hayati bir işlev olan beslenme ile doğrudan bağlantısını ve gelecekte stratejik bir unsur olacağından bahsettik AB’de “ortak” olmayan başka bir politika olmadığını ve en büyük bütçenin tarıma ayrıldığını vurgularsak AB’nin tarıma verdiği önemi ortaya koyabiliriz. AB, en eski ve karmaşık politikası olan Ortak Tarım Politikası (OTP) ile;

- Birlik içerisindeki gıda yetersizliklerini engellemeyi,
- Verimli, sağlıklı ve çevre dostu bir üretim altyapısına ulaşmayı,
- AB’nin gıda alanındaki dışa bağımlılığını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.²⁹

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da ortaya çıkan ciddi seviyedeki gıda yetersizlikleri AB içinde OTP’nin oluşturulmasında büyük bir etken olmuştur.

Tarım ürünü fiyatlarının hayat standartları ile doğrudan ilişkisi ve direkt etkisi AET’nin kurucuları olan altı ülkenin tarım politika ve pazarları bütünleştirmelerini gerektirmiştir.

Piyasa mekanizmaları arasında farklılıkların giderilmesi, üye ülkelerin kendi tarımlarını korumak için aldıkları tedbirlerin düzey ve farklılıkları rekabeti engellediğinden ithalat vergileri, kotalar, ihracat vergileri, destekleme alımları ve ihracat teşviklerinde ortak ve tek bir politika oluşturulma ihtiyacı OTP’nin oluşumunu hızlandırmıştır.

AET içinde oluşturulan gümrük birliği (GB) başlangıçta sadece sanayi mallarının serbest dolaşımını kapsamaktadır. Bu durum AET’nin güçlü bir üyesi olan tarım

²⁸ HUNTINGTON P. Samuel, Medeniyetler Çatışması, Vadi Yayınları, Ankara, 2003.

²⁹ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011)

sektöründe güçlü, sanayi sektöründe zayıf olan Fransa'nın çıkarlarına aykırı olduğundan Fransa'nın bir anlamda dayatmaları ile OTP oluşturulmuştur.³⁰

Ortak Tarım Politikasının Amaçları

- Üretim standartları ve tarımda kullanılan teknolojiyi geliştirmek
- Tarımsal üretim araçlarının etkin ve verimli kullanımını sağlamak,
- Üye ülkelerde tarımsal üretimin verimliliğini artırmak,
- Tarım piyasasında istikrar ve dengeyi sağlamak,
- Tarım ürünleri arzının güvenliğini sağlamak,
- İşgücünün en etkin ve verimli şekilde kullanılmasını sağlamak,
- Tarım üreticilerinin gelir ve dolayısıyla yaşam standartlarını yükseltmek,
- Tüketicilere daha uygun fiyatlar sunmak,
- Tarım ürünü fiyatlarını birlik bünyesinde eşitleyerek haksız rekabeti engellemek.³¹

Ortak Tarım Politikasının İlkeleri

Tek Pazar İlkesi ile tarım ürünlerinin OTP kapsamında üye ülkelerde serbest dolaşımı amaçlanmıştır. Üye ülkelerin birbirleri ile gerçekleştirdikleri ticaretin gümrük vergileri, kotalar ve benzeri engellerle kısıtlanmayacağını anlatan bu ilke, söz konusu engellerin ortadan kaldırılmasıyla tarım ürünlerinde bir tek geçirilebilmesi için üye ülkelerin kullanacağı kural ve mekanizmaların aynı olması ve Topluluk tarafından bir çatı altında idare edilmesi gerekmektedir. Tek Pazar uygulamasının doğal koşullarda **tek fiyat** sonucunu doğurması beklendiği halde, ortak fiyat oluşumlarının piyasa mekanizmaları yerine idari kararlarla belirlenmesi nedeniyle bu gerçekleşmemiştir. Örneğin Fiyatlar tahıl, şeker, şeker pancarı gibi ürünlerde en yüksek ve en düşük fiyat, ortak fiyat olarak kabul edilmiştir.

Topluluk içinde tarım ürünleri fiyatlarının eşitlenememesinin diğer bir nedeni de 1970'li yıllarda dünya para piyasalarında yaşanan döviz kuru dalgalanmaları olmuştur. **Yeşil Kur** ismi verilen özel bir para sistemi ile bazı araçlar devreye sokularak, olası istikrarsızlıkların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu araçlardan en önemlisi piyasa kurları arasındaki farkı karşılamak için kullanılan **Telaflı Edici Tutarlar** uygulaması olmuştur. Tek Pazar ilkesi ile hedeflenenler arasında malların

³⁰ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011)

³¹ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011)

üye ülkeler arasında serbest dolaşımı sağlanmış ancak bu, tek pazarın oluşması için yeterli olmamıştır. 1999 yılında itibaren Euro'nun kullanılmaya başlanması ile döviz kuru dalgalanmaları sona ermiş, bu da tarım ürünleri tek pazarın oluşmasına önemli katkıda bulunmuştur.³²

İngiltere’de çilek hasadı. Foto: The Guardian

Topluluk Tercih İleri ile hedeflenen, topluluk içi piyasalarda ve topluluk içi sınırlarında, üye ülkeler tarafından üretilen tarım ürünlerine öncelikli bir rejim uygulamaktadır. Böylelikle üçüncü ülkelerde üretilen ürünlere karşı Topluluk üyesi ülkelerin ürünlerine tercih tanımakta ve Topluluk tarım sektörü korunmaktadır. Topluluk üreticilerinin ucuz dış rekabete karşı korunması için iki temel koruma mekanizması oluşturulmuştur. Bunlardan birincisi bugün yerini Dünya Ticaret Antlaşması ile gümrük tarifelerine bırakmış olan prelevman adlı değişken vergidir.

Bu vergi ithal ürünlerden alınmakta ve bu ürünlerin fiyatını Topluluk Fiyatına yükseltmek amacını taşımaktaydı. İkinci temel koruma aracı ise **ihracat iadesi** uygulamasıdır. Topluluk ürünlerinin, fiyatların daha düşük olduğu dış pazarlara ihraç edebilmesi için kullanılan bu araç, Topluluk ürünlerine rekabet gücü

³² <http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011)

kazandırmayı hedeflemekte ve daha çok iç tüketimin yetersiz olduğu ya da önemli miktarda üretim fazlası bulunan ürünler için kullanılmaktadır.³³

Mali Dayanışma İlkesi, diğer iki ilke çerçevesinde uygulanacak olan ortak politika doğrultusunda yapılacak harcamaların, ortaklaşa oluşturulan bir bütçeden ve AB üyesi ülkelerin tamamının katkısı ile karşılanması hedeflemektedir. Bu ilke çift yönlü işlemekte ve bir yandan OTP'ye ilişkin harcamalar Topluluk üyeleri tarafından ortaklaşa üstlenirken, diğer yandan OTP çerçevesinde alınan vergilerden sağlanan gelirler Topluluğun ortak geliri olarak kabul edilmektedir. Topluluk bütçesi içinde 1962 yılında oluşturulan özel bir fon ile mali sorumluluğun ortak paylaşımı sağlanmıştır. Oluşturulan bir fon ile mali sorumluluğun ortak paylaşımı sağlanmıştır.

Oluşturulan Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA- **Fonds Europeen d'Orientation et de Garantie Agricole**) ile OTP giderleri karşılanmaktadır. FEOGA, 1964 yılında Yönlendirme ve Garanti olmak üzere iki ayrı bölüm haline getirilmiştir. Garanti bölümünü fiyat ve Pazar politikasının işleyebilmesi için gerekli olan harcamaları finanse etmek ve birlik bütçesinin %45'ini oluşturulmaktadır. Yönlendirme Bölümü ise tarımsal yapıların iyileştirilmesine yönelik yapılandırma çalışmaları ile kırsal bölgelerin kalkındırılmasında kullanılmakta ve AB bütçesinin %3'ünü oluşturmaktadır.³⁴

AB'deki bazı tarım uzmanları, Roma Antlaşması ile belirlenen ve yukarıda belirtilen bu amaçların, ortak bir tarım politikasının hayata geçirilmesindeki etkenleri en iyi şekilde yansıtan ve OTP'nin temel işleyişini içeren bir çerçeve çizdiğini belirtmektedirler. Bu görüşe göre tarımda verimliliğin artırılması yoluyla bir yandan ürün arzı güvence altına alınmış, diğer yandan da çifti gelirler tatmin edici seviyeye ulaştırılabilmektedir. OTP'nin bu yönüyle, tarım sektöründe korumacı modernizasyon yöntemini benimseyen bir refah devleti politikası olduğu vurgulanmaktadır. Bu bakış açısının, OTP'nin ekonomik kaygılar kadar, hatta daha çok, toplumsal ve siyasi kaygılarla uygulanmasında, şekillendirilmesinde ve yönetilmesinde etkili olduğu ortadadır.³⁵

AB, OTP karar alma sürecinde, diğer ortak politika alanları ile karşılaştırıldığında üye devletler üzerinde daha fazla yetki sahibidir. OTP'da fiyat ve piyasa mekanizmalarının belirlenmesi tamamen birlik sorumluluğundadır. Karar alma sürecinde Komisyon mevzuat taslaklarını hazırlamanın yanı sıra piyasaların denetlenmesi işlevini de yürütmektedir. OTP'na ilişkin zorunlu harcamaların miktar ve kapsamının belirlenmesinde ise son söz Konseye aittir.

³³ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011)

³⁴ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011)

³⁵ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011)

ÜLKE	ORTALAMA İŞGÜCÜ NUTS 2005	2005 NUTS SAYISI	ORTALAMA İŞGÜCÜ NUTS 2007	2007 NUTS SAYISI	BÜYÜME 2005-2007	BÜYÜME 2005-2007(%)
BELÇİKA	1112	13	1062	13	-50	-4,5
DANİMARKA	8322	5	7606	5	-716	-8,6
İSPANYA	17459	20	19289	16	1840	10,5
FRANSA	8078	54	7520	54	-558	-6,9
FİNLANDİYA	4008	13	3469	13	-538	-13,4
YUNANİSTAN	10927	44	10394	44	-533	-4,9
İRLANDA	21566	7	20897	7	-669	-3,1
İTALYA	13371	37	16250	22	2879	21,5
HOLLANDA	1950	1	1870	1	-80	-4,1
PORTEKİZ	13970	20	11357	20	-2613	-18,7
İSVEÇ	2279	10	2135	10	-144	-6,3
İNGİLTERE	4634	13	5883	10	1249	27,0
AB 15	10061	237	9684	215	-376	-3,7
BULGARİSTAN	25358	15	19218	15	-6140	-24,2
ÇEK CUMHURİYETİ	12490	6	11278	6	-1212	-9,7
MALTA	10853	3	9440	3	-1413	-13,0
MACARİSTAN	22688	13	19773	13	-2915	-12,9
LİTVANYA	20237	7	16551	7	-3686	-18,2
LATVİA	32503	3	24583	3	-7920	-24,4
POLONYA	50491	28	50754	28	262	0,5
ROMANYA	61313	25	53366	25	-7948	-13,0
SLOVENYA	7206	8	6243	8	-964	-13,4
SLOVAKYA	16173	4	14643	4	-1530	-9,5
YENİ ÜYE ÜLKELER	36526		32988	112	-3538	-9,7
AB27	18554		17666		-888	-4,8

Tablo 3 NUTS 3³⁶ Bölgelerinde Tarımda İstihdam Edilen İnsan sayısı³⁷

³⁶ Avrupa Birliği'nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; DPT koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın da katkılarıyla İstatistiki

Tablo 3'e baktığımızda NUTS3 bölgelerinde tarımda istihdam edilen insan sayısının %4,8 oranında azaldığı görülmektedir. Bu küçülmenin nedeni tarımda modern tekniklerin kullanılması nedeniyle daha az işgücüne ihtiyaç duyulmasıdır. Gerçekten de tarımda makineleşme nedeniyle günümüz AB ülkelerinin bazılarında kırlar ıssızlaşmıştır. Toprağın büyük işletmecilerin eline geçmesi nedeniyle işsiz kalan bir çok insan kentlere göç etmiştir.

YIL	ŞEHİR	ARA BÖLGELER	KIRSAL
2005	71.8	193.8	238.4
2007	71.4	203.3	245.7
2005-2007 Değişim	-0.4	9.5	7.3
2005-2007 Değişim(%)	-0.5	4.9	3.1

Tablo 4 NUTS3 Bölgelerinde 2005/2007 Yıllarında Tarım İçin Kullanılan Alanlar³⁸

2005-2007 yılları arasında tarım için kullanılan alanlar %3.1oranında büyümüştür. Bu büyüme oranı 15 üyeli AB ve yeni üye ülkelerde aynı oranda olmuştur.

NUTS3 bölgelerinde tarıma ayrılan alanlardaki en büyük değişim tahmin edildiği gibi %4,9 ile ara bölgelerde olmuştur.

TÜRKİYE'NİN TARIM POLİTİKASI

Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması tamamlanmıştır. Bu çalışma sonucunda ; Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 (il) İstatistikî Bölge Birimi tanımlanmış olup, Bakanlar Kurulu'nun 2002/4720 sayılı kararı 22 Eylül 2002 tarihli Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Kalkınma Programları, aşağıda belirtilen NUT bölgelerine göre uygulanmaktadır. Türkiye'de NUTS bölgeleme düzeyleri:

- NUTS 1 : 12 Bölge
- NUTS 2 : 26 Bölge
- NUTS 3 : 81 İl

³⁷ ECORYS Nederland BV in Cooperation with ÖR, ECOTEC, IDEA Consult and CRE, Study on Development, Growth and Innovation in Rural Areas (SEGIRA), Main Report, Rotterdam, 8 December 2010.

³⁸ ECORYS Nederland BV in Cooperation with ÖR, ECOTEC, IDEA Consult and CRE, Study on Development, Growth and Innovation in Rural Areas (SEGIRA), Main Report, Rotterdam, 8 December 2010.

Türkiye az gelişmiş bir tarım ülkesidir. Cumhuriyetin kurulması sonrasında Türk tarımının gelişmesine büyük önem veren ve bu önemi;

1. Tarımda yeni ve ileri teknikler uygulamak,
2. Tarımsal üretimde kalite ve verimliliği yükseltmek,
3. Tarımda üretimi koruyarak alın terinin karşılığını vermek biçiminde ifade ederek üç temel ilkeye bağlayan Mustafa Kemal Atatürk 16 Mart 1923 tarihinde şöyle söylüyordu:

*“Büyük devletler şimdiye dek bize şu ya da bu sorunlarda gösterişli yardımlarda bulunuyor gibi görünüyorlar, oysa, ekonomik tutsaklıkla bizi felce uğrattıyorlardı. Öteden beri bize bazı şeyler vermiş gibi, bizim bazı haklarımızı tanımış gibi durum alırlar, gerçekte ise, ekonomide elimiz kolumuzu bağlarlardı. Bu tutsaklığa katlanan devlet ileri gelenleri hoşnuttu. Çünkü görünüşte gösterişli bir gelecek sağlamışlardı. Fakat gelecekte ulusu manen yoksulluk çukuruna atmışlardı. Bunlar ekonomik mahkumiyeti kavrayamamış bedbaht hayvanlar idi”.*³⁹

Atatürk 1 Mart 1922 tarihinde meclisi açarken tarım ve köylü sorunlarına ilişkin olarak şunları söylüyordu: *“Milletimiz çiftçidir. Köylü Türkiye'nin gerçek sahibi, efendisi, gerçek üreticisidir. Yedi yüz yıldan beri kanını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız, emeğini elinden aldığımız, fedakârlıklarını nankör bir davranışla karşıladığımız köylüye gereken saygı gösterilecektir. Mutluluk ve refah köylünün hakkıdır. Tarım sektörünün emeği, modern iktisadi tedbirlerle en yüksek düzeye çıkarılmalıdır. Köylünün bilgisini artırmak, teknik araçlar kullanmasını sağlamak ve emeğinin karşılığını vermek, iktisat politikamızın ruhu olacaktır. Tarım ürünlerimiz dış rekabetten korunacaktır. Çiftçiye tohumluk verilecektir. Ziraat Bankası tarım araç ve gereçlerini uygun fiyatla dağıtacaktır. Ürünler için piyasada sürüm sağlanacaktır. Tarım milli ekonomimizin temelidir”.*⁴⁰

Osmanlı Tarım Sistemi

İmparatorlukta tarımsal faaliyetler büyük ölçüde devletin kontrolü altında devam etmiştir. Devlet mülkiyetine dayalı bu toprak sistemine mir-i arazi denilmektedir. Mir-i arazi rejiminde toprağın çıplak mülkiyet hakkı devlete aittir. Mir-i arazi rejiminde doğrudan yönetim tarafından oluşturulmuş ve hiyerarşik bir mülkiyet sıralaması getirilmiştir. Buna göre toprakta en büyük pay sahibi olan padişah'tır.

³⁹ Doğan AVCIOĞLU, Milli Kurtuluş Tarihinden aktaran AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

⁴⁰ Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1922 TBMM Zabıt Ceridesinden aktaran Ferudun ERGİN, Atatürk Zamanında Türk Ekonomisinden aktaran AYDOĞAN Metin, Bitmeyen Oyun Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

Bunu, sadrazam, vüzara, ümera, beylerbeyi, sancakbeyi ve askeri görevler için dirlik verilen sipahiler izlemektedir.⁴¹

Osmanlı İmparatorluğu. Harita: Atlas

Köylü ırsi ve ebedi kiracı olarak toprağı işlemektedir. Köylü topraktaki tasarruf hakları karşılığında devlete vergi ödeme yükümlülüğüne sahip olmuştur. Bu vergilerin toplanması makam ya da kişilere belirli görevler karşılığında bırakılmıştır. Bu kişiler sahibi-i arz olarak anılmıştır. Fethedilen topraklar mir-i rejim uyarınca dirliklere ayrılıp buralarda sahibi-i arz'lar görevlendirilmiştir. Sahibi-i arz, bu görevleri karşılığında devlete silahlı asker (cebeli) yetiştirmek, donatmak ve gerektiğinde savaşa katılmakla mükellef olmuşlardır. Osmanlı mir-i rejimi üç farklı toprak sistemini içinde barındırmıştır.⁴²

Has

Geliri 100.000 akçeden fazla dirlikler olup üst düzeydeki idarecilere tahsis edilmişlerdir. Has sahipleri timardan farklı olarak her beş bin akçe için bir asker hazırlamakla yükümlü olmuşlardır. Has göreve bağlı olarak verildiği için sahipleri de sık sık değişmiştir.

⁴¹<http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-137&Bilgi=osmanl%C4%B1-impatorlu%C4%9Funda-tar%C4%B1m>

⁴²<http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-137&Bilgi=osmanl%C4%B1-impatorlu%C4%9Funda-tar%C4%B1m>

Zeamet

Geliri 20.000-100.000 akçe arasında olan ikinci derecedeki emirler, beyler ve sancak beylerine verilen dirliklerdir. Zeamet sahipleri (zaim) de her beş bin akçe için bir asker hazırlamakla yükümlü olmuşlardır. Timar sahipleri gibi topraklar çok sınırlı bir şekilde ve küçülerek izinle babadan oğula geçmiştir.

Timar

“Timar” Osmanlı tarımının **temel örgütlenme** biçimidir. Kuruluşunda Osmanlı Devleti'nin gelişmesine büyük katkılar yapan timar sistemi, dönemin değişen sosyo-ekonomik, teknolojik ve askeri koşullarına uyum sağlayamayınca devletin gerilemesinin de temel faktörlerinden birisi olmuştur.⁴³

Devlette önemli bir fonksiyonu bulunan timar sistemi, Osmanlı toprak rejiminin temelini teşkil eder. Zira bu toplumda ekonomik, sosyal, askerî ve idarî teşkilâtların tamamı büyük ölçüde toprak ekonomisine dayanıyordu. Toplum hayatında en küçük vazife sahibinden devlet başkanına (hükümdar) kadar hemen hemen bütün sosyal gruplar, geçimini toprak ürünleri ile temin ediyorlardı. Bu sistem sayesinde devletin güçlendiği tarihçiler tarafından açıkça ortaya konmaktadır. Nitekim Alman tarihçiler tarafından açıkça ortaya konmaktadır. Nitekim Alman tarihçisi Leopold Von Ranke "XVII. Asırda Osmanlılar ve İspanya" adlı eserinde Osmanlı devletinin kudretini teşkil eden üç unsurdan birinin timar (dirlik) sistemi olduğunu kaydeder.⁴⁴

Ekonomik açıdan toprakları rasyonel bir şekilde işleterek hububat üretiminin ara verilmeksizin sürdürülmesini amaçlayan timar sistemi Osmanlı tarımının temelini oluşturmuştur. Bu sistem, Selçuklu toprak düzeni olan “askeri ikta” sistemini esas almıştır. İkta sistemi Hz. Ömer zamanında istila sonucu sahihsiz kalan toprakların devlete vergilerinin ödenmesi şartı ile şahıslara verilmesi yöntemi ile başlamıştır.⁴⁵

Timar sistemi, devletin birtakım gelirlerini hizmet karşılığında dirlik sahibi denilen ve genellikle askeri ve idari görevler yüklenen kişilere verilmesine dayanmaktadır. Timar geliri 3.000-20.000 arasında olan dirliklerdir. **Daha çok savaşta yararlılık gösteren askerlere ve sipahilere sürekli toprakların başında durma zorunluluğu ile tahsis edilmiştir.** Timarlı sipahiler her üç bin akçe

⁴³ ŞAHİNÖZ Ahmet, TEOMAN Özgür, Osmanlı Tarımında Bir Sistem Tartışması, G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, 3/2002.

⁴⁴ http://www.sevde.de/islam_Ans/T/T2/125.htm (20 03 2011)

⁴⁵ <http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-137&Bilgi=osmanl%C4%B1-ipmaparatorlu%C4%9Funda-tar%C4%B1m>

karşılığında bir asker besleme, donatma ve savaşa hazırlama yükümlülüğünde olmuşlardır.

Devlet timar sistemi ile vergi gelirlerini toplamak için büyük bir mali örgüt kurup bunun devamını sağlama yükümlülüğünden kurtulmuş, aynı zamanda vilayetlerde düzeni sağlamış ve savaşlar için de büyük bir askeri güç oluşturmuştur. Merkezi yönetim anlayışına sahip Osmanlı sistemi açısından, bu düzenin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, timar sistemine tabi topraklardan sağlanacak vergilerin doğru tespit edilmesine bağlı olduğu için kayıt sistemine ihtiyaç duyulmuş ve tahrir defterleri oluşturulmuştur.

Devlet bu yolla, vilayetlerdeki vergiye tabi olacak nüfusu ve tahmini vergi gelirlerini tespit etmiştir. Tahrir, timar sisteminin yürürlükte olduğu sancaklarda uygulanmıştır. Tahrir defterleri bir çok tarih araştırmacısı tarafından, Osmanlıların “klasik devri” denilen asırlarda, timar sistemini uyguladıkları bölgelerde, vergi mükelleflerine ait çeşitli bilgileri (ki bazen vergiden muaf kişiler de kaydedilmiştir), bunların yaşadıkları yerlerden toplanması beklenen vergileri, bu vergilerin hangi kişi veya kurumların tasarrufunda bulunduğunu tespit eden ve genelde sancak esasına göre düzenlenen resmî belgeler olarak tanımlanmaktadır.⁴⁶

Köylüye verilen arazi parçalanamaz olduğu gibi bir çiftçi ailesinin geçimini sağlayacak miktarda tutulmuştur. Osmanlı kanunnamelerine göre büyüklük toprağın yetiştirme kabiliyetine göre değişmek üzere verimli yerlerde 60-80, orta verimli yerlerde 80-100 ve kıraç yerlerde ise 100-150 dekar olarak sınırlandırılmıştır. Arazi kullanımına karşılık toprağın verimliliği de dikkate alınarak elde edilen üründen 1/10 ile 1/50 arasında aynı “aşar/öşür” vergisi alınmış ve her yıl 33-36 akçe arasında değişen “çiftçi akçesi” adı altında devlete arazi kiralamadan dolayı vergi ödenmiştir. Bunların dışında pazarda satılan mallardan “baş”, topraksız veya az topraklı çiftçilerden bennak adı ile vergiler de alınmıştır.⁴⁷

Ordunun ateşli silahlar ile tanışması timar sahiplerine olan ihtiyacı azalmıştır. Bu nedenlerle daha az önemli olan timarlar sipahilerden alınmış ve ihale yöntemi ile mültezim adı ile anılan kişilere devredilmiştir. Mültezimler, daha çok kar elde etmek amacı ile padişaha ihalede ödedikleri götürü usulü vergiden daha fazlasını reayadan almak için her türlü baskıyı uygulamış ve köylünün yoksullaşmasına neden olmuştur. İlk olarak üç yıllık dönemler için ihale edilen dirlikler daha sonraları nüfuzlu kişilere on yıl hatta ömür boyu peşin, kira, açık artırma ile devredilmiştir.

⁴⁶<http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-137&Bilgi=osmanl%C4%B1-ipmaratorlu%C4%9Funda-tar%C4%B1m>

⁴⁷<http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-137&Bilgi=osmanl%C4%B1-ipmaratorlu%C4%9Funda-tar%C4%B1m>

Bu uygulama eski küçük işletmelerin feodal bir yapıya dönüşmesinin başlangıcı olmuştur. 16 yüzyılın ortalarına kadar 150-200 bin arasında olan cebeliler yüzyılın sonuna doğru 8 bine düşmüştür. Askeri sistemin toprak sisteminden beslenmesi bu hızlı düşüşü yaratmıştır. ⁴⁸

Genişleyen imparatorlukla birlikte artan nüfus, fetihlerin durması ile istihdam sorunu yaşanmaya başlamıştır. Bu sorunla karşı karşıya olan nüfus belirli büyüklükteki çiftliklere dağıtılmış ve sürekli vergi artışı ile yoksullaşan köylüyü giderek yoksullaştırmıştır. Mültezimlik tarımda modernleşmeyi engellemiş, haberleşme ve ulaşım olanaklarının yetersizliği de eklenince çiftçi içe dönük üretime yönelmiştir. İdari ve siyasi bozulmalarla ekonomik sıkıntılar aynı dönemde yoğun olarak yaşanmaya başlamıştır.

Bu idari bozukluk kapı kulu askerlerinin dahi dirlik sahibi olması ve devlet kademesinde rüşvetin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Geçim sıkıntısı içinde olan ve yüksek vergi ile daha zor duruma düşen köylü, tefecilere yönelmiştir. Borçların ödenememesi de toprağın tefeciye devredilmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca, rüşvet ve bürokratik baskılar büyük ve verimli arazilerin belirli kişiler elinde toplanmasına neden olmuş ve hepsine ortak olarak “ayan” denilen yeni toprak sahipliği (mültezim, mütesellim, toprak ağası vb.) ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet Döneminde Tarım Politikaları

Cumhuriyet'in ilanı ile birçok alanda yapılamaya başlanacak olan değişimler; toplumun temel kesimi olan çiftçinin de yaşamında büyük değişimler getirmiştir. Ancak bu değişim uzun bir sürece değil, sadece belirli dönemlerde belirli uygulamalar olarak çiftçinin yaşamına nüfuz etmiştir. Yine de Cumhuriyet'in ilanı ile beraber köylü için yüzyıllardır süregelen **kul statüsünden vatandaş statüsüne geçiş** başlamıştır.⁴⁹

1923–1929 Dönemi

İç ticaret hadlerinin tarım lehine bir seyir izlediği yıllardır. Gelineen sürece kadar; Osmanlı tarım sisteminden kalan en büyük baskı aracı; çiftçinin devlete ödediği haraç olan aşar, 1925 yılında kaldırılmıştır. Aşarın kaldırılmasıyla yeni kurulan devletin de en büyük gelir kaynağı olan vergi kaybının giderilmesi için, dönemin en temel ihtiyaçlarından olan gazyağı ve şeker dolaylı zam getirilmiştir. Devlet bir yandan tarımsal alanda kalkınmaları tetikleyecek mekanizmaları da kuruyordu. Bu bağlamda; örnek çiftlikler, tarım okulları ve istasyonları kurup, buralarda modern

⁴⁸<http://www.diyadinnet.com/YararlıBilgiler-137&Bilgi=osmanlı%C4%B1-ımparatorlu%C4%9Funda-tar%C4%B1m>

⁴⁹ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

tarım alet ve makinelerini kullanarak çiftçiye örnek model olma amacı doğrultusunda hareket edilmiş, diğer yandan da ziraat bakanlığı aracılığıyla tarım makineleri ithal edilip çiftçiye kredi ile satılmıştır. Ayrıca tarım alet ve yedek parçalarından gümrük vergisi alınmamış, makinelerde kullanılan araçlarda akaryakıt vergisi alınmamıştır.⁵⁰

Devletin modern tarıma geçiş için sağladığı imkânlardan faydalananlar, maalesef sadece **büyük çiftçiler** olmuştur. Bu dönemde yine çiftçiyi tarihte ilk kez söz hakkı sahibi yapabilecek mekanizma olan ve çiftçinin menfaatine çalışması öngörülen örgütlü yapı kooperatiflerinde, yönetim kurumlarının çoğuna ağalar ve tüccarlar girerek, kooperatif sisteminin faydalarını kendi çıkarlarına kullanmışlardır. “ **Köylü kooperatiften aldığı krediyi kooperatif kapısından çıktıktan sonra yönetim kurulu üyesi olan tüccara borcunun karşılığı olarak teslim etmiştir .**

YILLAR	TARIMIN GSMH İÇİNDEKİ ORANI	TARIMSAL ÜRETİM DEĞERİ (MİLYON TL)	ENDEKS 1923=100
1923	42,8	4,484,7	100
1924	47,9	5,741,7	128
1925	46,4	6,326,6	141
1926	52,5	8,455,9	188
1927	42,3	5,810,2	129
1928	45,6	6,936,4	154
1929	52,6	9,932,0	221
1930	49,6	9,437,2	210
1931	52,0	10,781,8	240
1932	42,3	7,637,0	170

Tablo 5 Tarımın GSMH İçindeki Payı (Kaynak: Cumhuriyet Dönemi İstatistiklerle Türkiye. Türkiye Ticaret Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği, 1982)

⁵⁰ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

1927–1929 yıllarındaki dünya genelinde etkisini gösteren ekonomik bunalımın etkisiyle tarımsal alandaki gelişme durmuştur. Geline süreçte tarımsal alanda yaşanan bir diğer değişim ise; 30 yıllık imtiyazla yabancılar tarafından işletilen, 1912 yılında süresi dolmasına rağmen Osmanlı'ya verilen borçlar karşılığı imtiyaz süresi uzatılan rejidir. ‘ Yabancı denetiminde iken ülkeye en fazla dört milyon gelir bırakan reji, verilen çetin mücadeleler sonucunda devlet tekeline geçmesi ile 22 milyon gelir sağlayan bir yapıya dönüşmüş ve sonraki yıllarda hayata geçecek kamu iktisadi teşebbüslerinin de temelini oluşturmuştur. (Reji; yabancı denetimindeki özellikle tütün konusunda kontrol mekanizması, kısıtlamaları, vergilemeleri belirleyen yapı)⁵¹

Foto: Atatürk Net

Dönemin önemli olaylarından birisi ise İzmir de toplanan **Türkiye İktisat Kongresidir**. Kongrede tartışılacak konuların başında köylü meselesi gelmektedir. 600 senedir amaçsız, teşkilatsız bir idarenin kurbanı olan köylüyü kurtarmak dönemin en mühim meselesi olarak görülmektedir. Bu öngörülerle beraber bir takım sıkıntılar dile getirilmiş ve taleplerde bulunulmuştur.

Köylü için yapılacak işlerin en başında köylerde sıhhiye (sağlık) teşkilatı konusunda çözümler gelmektedir. Konuyla ilgili bir köylü şu sözleri dile getirmiştir: ‘ **bugün köylü, afsuncular, hoca kıyafetine bürünmüş üfürükçüler elinde kıvrım kıvrım kıvrınmaktadır**. Evvel sıhhiyeye çözüm gelmelidir çünkü vasi mikyasta

⁵¹ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

teşkilatı sıhhiye vücuda getirilmeden yapılacak her teşebbüs akamete mahkûmdur. İstanbul'da bugün 4 ile 5 bin doktor olduğu söyleniyor. Hükümetin neşredeceği bir kanun ile gerek bu hâlihazırdaki gerekse yetiştirilecek yeni doktorların mutlaka köylerde bir iki sene çalışmaları mecburiyeti sağlanırsa Anadolu'nun en büyük ihtiyacı tatmin edilmiş olur. 1923'de dile getirilen sağlık sıkıntılarına karşı günümüzde bile kasabalarda doktor sıkıntısı çekilmektedir. Dile getirilen bir diğer talep ise, ' köylünün istenilen modern verimli köylü modelini temsil edebilmesi için önce köylüyü; köyde **ağanın**, kasabada köylü ile hükümet arasında iş gören **tefeci aracılardan**, pazarda **komisyoncudan** ve haksız da olsa tefeci, otlakçı, sömürücü kesimin yanında yer almak zorunda olan **jandarma, tahsildar ve mübaşirin** elinden kurtarılmasıdır.

Bu da kendini köylüden yüksek gören her ferdin; köylüye saygı duyup onu adam yerine koymasıyla mümkündür. Ayrıca; mektep mezunları da askerlik zorunluluğu gibi köylerde muallimlik etmeğe mecbur kılınmalıdır.”⁵²

1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresinde reji başta olmak üzere ziraat asayiş, aşar, ziraat bankası, köylü itibarı, yol, orman, hayvancılık ve makineleşme gibi en temel tarımsal konular hakkında tartışmalar yapılmış, ancak birçoğu tam anlamıyla açık bir sonuca bağlanamamıştır. Toplumun %80'ini oluşturan tarım kesiminin sorunlarının tartışıldığı ilk ve son olanak 1923-1929 cumhuriyet dönemindeki İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi olmuştur.

1924'te kabul edilen Köy Kanunu'na göre muhtar, hem seçimle gelen demokratik bir köy temsilcisi, hem de devlet memuru sayıldı. Bu yasa ile köyün en fazla nüfuslu ailesi; aynı zamanda devletin temsilcisi oluyordu. Asayişin kimlerce sağlanacağı da belirlendi; Köy Kanunu ile **ağa-jandarma ittifakı** resmileşmiş oldu.⁵³

Gelinen süreçte her ne kadar Cumhuriyet'in köylüye yaklaşımı 'Köylü Millet'in Efendisidir' olsa da köylü **büyük toprak ağaları hariç** yönetim kademelerinde yer alamamış köylülük için alınan kararlarda varlığını gösterememiş, görüşleri karar haline getirilebilecek bir bütün olmak yerine; adına kararlar alınan bir yapının önemsenmeyen parçası olmuştur.

Cumhuriyet dönemiyle gelen köklü değişimler kuşkusuz tarım kesiminde de kendini göstermek istemekteydi. Bu bağlamda yapılması gereken reformlardan birisi hatta en önemlisi de toprak reformuydu. Cumhuriyet'e Osmanlı'dan "**büyük çiftçilik-ağalık**", "**orta-küçük çiftçilik**" ile geçmişte timar sahibi ve mültezime (aşarı

⁵² http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁵³ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

toplayan komisyoncu) şimdi ise toprak sahibine bağlı 'çok küçük topraklı ve ırgat köylülük' şeklinde olan, değişime direnç gösteren zorba bir yapı kalmıştır.⁵⁴

Toprak Mülkiyeti' nin Dağılımı

Osmanlı'dan alınan mirasla geline süreçte bakıldığında; toprak mülkiyetindeki adaletsiz dağılımdan ötürü, toprak reformunun gerçekleşmesi gerekmektedir. Ancak toprak ağalarının ülke yönetimindeki etkinliği bir reform paketinin gündeme alınmasını engelliyordu. Döneme büyük toprak sahipleri açısından bakıldığında, bu kişilerin İzmir İktisat Kongresindeki en büyük taleplerinin “**asayiş**” konusunda olduğu görülmektedir. Boyundurukları altındaki köylü kimi zaman isyana teşvik etmekte bu da ağalar nezdinde endişeye neden olmaktaydı.

Toprak dağılımına bakıldığında ise, 1. Dünya Savaşı'nın başında tarımsal nüfusun %0,03'ünü oluşturan büyük toprak ağaları, tüm işlenebilir toprakların %39,3'üne sahiptiler. Nüfusun %2'sini oluşturan küçük toprak ağaları tarım arazisinin %26,2'sini ellerinde bulundurmakta, nüfusu %97'sini sağlayan köylü ise işlenebilir arazinin %34,5'ine sahipti.

Kemalist devrimin hemen ardından Türkiye'de ortaya çıkan tablo ise en çok toprak ağalarının lehine olmuştur. Bu dönemde çıkarılan bir diğer yasa da 1926 tarihli Medeni Kanundur. Kanun gereği toprak mülkiyeti devletçe güvence altına alınmış olup, padişahlık sistemindeki kul konumundan, cumhuriyetin yarattığı yurttaş konumuna geçilmiştir. Ancak toprak reformunun gerçekleştirilememiş olmasından dolayı kanundan en çok yararlananlar **büyük toprak ağaları olmuş**, haksız sahip oldukları toprakları devlet güvencesine sokup, resmileştirmişlerdir. Büyük çoğunluklar ise cumhuriyetin yurttaş olma yetisinden faydalanamamış, topraksızlıktan dolayı **kulluğa devam etmiştir**.⁵⁵

Toprak reformunun kanunlar öncesinde şekillenememesi; kişi başına düşen gelir dağılımında çarpıklıklara ve uçurumlara neden olmuş, tarımsal hayatın şekillenmesi ve modern tarıma geçiş önünde aşılması mümkün olmayan engellere neden olmuştur.

1929–1945 Dönemi Tarım Politikaları

1929 yılındaki büyük buhran sonrasında tarımsal anlamda da devlet politikasında birçok değişim kendini göstermeye başlamıştır. Buhran döneminde en büyük teselli ise; **iç tüketimin ülkedeki yerli üretimce karşılanabilmesiydi**. Gene buhran

⁵⁴ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁵⁵ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

döneminde tarımsal ürün fiyatları Türkiye'de, gelişmiş ülkelere göre daha hızlı, sanayi mamul fiyatları daha az düşmüştür. 1930 yılında ziraat makinelerine yönelik kanunlar çıkarılmış, tarımda makineleşmeyi destekleyen (yakıt, vergi muafiyeti) kolaylıklar sonucu özellikle traktör sayısında artış olmuş, fakat makineleşmenin gerektirdiği bakım alt yapısı kurulamadığından, birçok tarım makinesi kullanılamaz olmuştur.

Tarımsal ürünlerdeki fiyat düşüşü, 1929–1930 dünya bunalımı ile iyice hızlanmış, 1933–1934 yıllarında doruk noktasına ulaşmıştı. Özel kesimin bekleneni verememesi ve 1929 tarihli büyük iktisadi buhran, devletin ekonomiye müdahalesini zorunlu kılmıştır. Öte yandan özel teşebbüsleri ekonomik bağımsızlık bakımından yeterli bulmayan Mustafa Kemal Atatürk, hem mali kapitülasyonların fiili etkilerinden kurtulmak hem de toplumun temel ihtiyaçlarının özel sektörce karşılanamayacağını, bunların kolektif ihtiyaçlar mahiyetinde olduğunu görerek bu faaliyetler bir devlet görevi saymış, anayasaya 'Devletçilik' ilkesini koyarak devleti iktisadi hayata sokmuştur.

Özel girişimin öncülüğünde kalkınmanın olmayacağına inanan ilk isim olan ekonomi bakanı Celal Bayar ' **en az 200 sene beklemeye niyetimiz yok.** ' diyerek devletin ekonomide bir an önce var olması gerektiğini savunmuştur. Aynı isim Atatürk'ün ölümünden sonraki süreçte ekonomide devletçilik karşıtı duruşuyla yer almıştır.

Devletçilik ilkesini doğuran nedenlere baktığımız zaman; en büyük engellerden birisinin **tarımda geri kalmışlık** ve buna bağlı olarak **köylerdeki feodal sistemin neden olduğu iç pazar darlığıydı.** Devletin ekonomide bu anlamda görevi ise; yerli girişimci ile varlığını kırsalda devam ettiren feodal ağalar arasındaki paradoksu ortadan kaldırmaktı. Kırsalda devletin kişiye özel sağladığı kredilerle daha da gelişen tüccar; kredi verilmiş koşulları gereği kredi alamayan köylüye faizle borç veriyordu. Tüccar, ayrıca köylünün borç aldığı tüccardan başkasına mal satmasını sınırlandırıyordu. Dolayısıyla tüccar, ürünü pazardakinden düşük fiyatla ele geçiriyordu.⁵⁶

1930 sonrasında kalkınma için hazırlanan projelerde üç alan üzerinde durulmuştu; sanayinin gelişmesi için sanayileşme, sanayiye hammadde sevkiyatını sağlayacak olan demiryolu ve hammadde oranındaki artışı doğrudan sağlayacak zirai gelişme. Tarımda gelişme ve zirai kalkınmanın gerçekleşmesi için arayış yolları başlatılmıştı. Bunlardan bazıları sadece Türk toplumunda değil; dünya toplumunda da dikkat çekecek devrimlerdi.⁵⁷

⁵⁶ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁵⁷ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

1933 senesinden başlanarak, 1. Sanayi Planı uygulamaları neticesinde; **Kamu İktisadi Teşkilleri** (KİT) kurulmuştur. Bunlar; Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (1935), Ziraat Bankası, TEKEL, T.M.O. (1938), zirai kombinalar (1937) ve Tarım Satış Kooperatifleri (1935)'dir. Ülke sorunlarının otaya çıkardığı müesseseler olan KİT'lerin oluşturulmasındaki temel amaç; **ekonomik kalkınmanın yanında sosyal kalkınmanın da sağlanabilmesi** olarak öngörülmüştür. Tarımsal KİT'lerin kurulmasıyla, şekeri, sigarayı, üretim girdisi olan traktör, ilaç, gübre ve tohumluğu Türkiye'de üretmek, üreticilere teknik hizmet vermek ve desteklemek, sonra bu kuruluşların yönetiminin çiftçiye devredilmesi hedeflenmekteydi.

1937 yılında ise; tarımsal kalkınmada devlet desteğini artırma konusu gündeme gelmiş, ilk etapta bir kısım toprak ağaları tasfiye edilmiş, dağınık köyler birleştirilmiş, zirai kombinalar (sulama birlikleri ve kooperatifler) açılmış Anadolu coğrafyası 12 su bölgesine ayrılarak **Devlet Su İşlerinin** temeli atılmış ve en önemlisi Türk Eğitim Tarihini de ilgilendiren bir devrim yapılarak **Köy Enstitüleri**⁵⁸ açılmıştır.⁵⁹

1930'lu senelerin sonunda ise devletin ekonomiye müdahale alanı daha da genişlemiş ve müdahalelerin özel sektöre zarar vermeyecek şekilde yapılmasına dikkat edilmiştir. 1940'ta milli müdafaaya katkı amaçlı olarak çıkartılan Milli Kalkınma

⁵⁸ Köy Enstitüleri İlkokullara öğretmen yetiştirmek üzere 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Kanun ile açılmış okullardır. 1940 yılından başlayarak, tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylerde veya onların hemen yakınlarında Köy Enstitüleri açılmıştır. 1946 yılında hükümetin yaklaşan seçimleri yitirme kaygısıyla CHP içinden muhalif milletvekillerinin başını çektiği örgütlü muhalefetin kampanyasıyla, müfredatında ve yapılanmasında kuruluş amaçlarından uzaklaşan değişiklikler yapıldı. İlerleyen yıllarda da daha önceleri sıkı sıkıya bağlı olduğu "iş için iş içinde eğitim" ilkesinden uzaklaştırılmışlardır. DP iktidarı tarafından 27 Ocak 1954 yılında kapatılmışlardır.

⁵⁹ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

Yasası ile gerektiğinde zorunlu ücretle çalışma getirilirken, ekilen her arazi için, devlete bir çift öküzün verilmesi öngörülmüştür.

Savaş yıllarına geldiğimizde ise uygulanan ekonomik politikalar sonucu, tarımdan kaynaklanan sermaye birikiminin arttığı görülmektedir. Tarımsal ürünler, özellikle buğdayda büyük bir enflasyon kaynaklı artış gözlenmektedir. Bu dönemde piyasaya büyük ölçekte buğday sağlayabilenler büyük sermaye kazancı elde etmişlerdir.

Türkiye'yi bağımsız kılmak, kendi iç dinamiği ile geliştirmek için verilen mücadeleler; **bürokrasinin tutucu kanadı, meclisteki toprak ağaları ile tüccar ittifakı** tarafından boşa çıkarılmıştır. Geri kalmışlık tarihimizin ilk betonları bu sözde çoğulcu gerçekte bireyci düşünen kişilerce atılmıştır. ‘ M. Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra 1939 yılında dış politikada İngiltere ile ittifak oluşturulur. 1944'te Türkiye Bretton Woods antlaşmalarına katılarak, yüzyıl önceki Osmanlı politikası olan ‘ **Beni koru, Beni güçlendir, Beni borçlandır**' söylemlerine geri döner, bu politikalar sonucu, Anayasa'nın temel ilkelerinden olan Devletçilik, Halkçılık gibi ilkeler, Anayasayı değiştirmeden uygulanan ekonomik politikalarla fiilen ortadan kaldırılır. Dönemin Bayındırlık Bakanı olan Nihat Erim'in mucidi olduğu “**Küçük Amerika**” yolculuğu başlar. ⁶⁰

1937 yılından itibaren parti liderlerince savunulup, hükümet programına alınmasına rağmen ancak **1945'te Toprak Kanunu** çıkartılır. ‘ topraksız çiftçi bırakmama' prensibini savunan, ‘ Her Türk çiftçisinin, ailesinin çalışarak geçinebileceği bir toprağa sahip olmasını ’ dile getiren Celal BAYAR, daha sonra Toprak Reformu aleyhtarlığına başlar ve Adnan Menderes, Emin Sazak, Ömer Lütfü Karaosmanoğlu gibi toprak ağaları ile ittifak kurarak Demokrat Partiyi kurarlar.⁶¹

Türk Tarımının engellenen Kalkınma Yolu: Köy Enstitüleri

Köyden alıp köye gönderme temel ilkesine dayanan, bilgiyi yurttaşla maddi hayatta başarı elde ettiren cihaz haline getirme ilkesiyle; tüketici ve ezberci eğitim anlayışına son verilip, üretici iş eğitimine geçilmeli tezi savunularak 17 Nisan 1940'ta Köy Enstitüleri kurulmuştur. Cumhuriyet'in atılımları ile beraber eğitim alanında da atılım yapılmak istenmesi, 1930'lu yılların başında yapılan gözlemlerde köylere eğitimin gitmediğinin anlaşılması ve Mustafa Kemal Atatürk'ün dönemin Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'a ısrarları sonucunda ilk olarak bir deneme yolu olacak eğitim kursları ile Köy Enstitülerinin temelleri atılmıştır.

Hatta M. Kemal Atatürk 1 Kasım 1937'de, TBMM'ni açılış konuşmasında eğitim alanında yapılacakları belirler: “ **Okuma yazma bilmeyen tek bir yurttaş**

⁶⁰ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁶¹ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

birakmamak, ülkenin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, yurt sorunlarının dayandığı temel düşünceleri anlayacak, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak birey ve kurumlar yaratmak” . Amacı, ulusun egemenliğine dayanan, her tür sömürünün yok edildiği, işin emeğin en üstün değer sayıldığı, kazanımların halkça paylaşıldığı, çağdaş, uygar, her vatandaşın mutlu olduğu, tam bağımsız, laik, bilimin öncülüğünde sürekli gelişmeye açık bir sosyal devlet, bir Cumhuriyet kurmak olan Atatürk'ün bu devletin temellerinin sağlamlığı için ulusun tümünü eğitip biçimlendirmeyi yaşamsal saydığı, devrim atılımlarını gerçekleştirecek yeni kuşakların bu amaçlara göre yetiştirilmelerini istediği, devletin güvencesini bunda gördüğü, bunu sağlamak için de amaca uygun bir eğitim sisteminin yaratılmasına büyük önem verdiği anlaşılıyor.⁶²

Foto: Gazete Son-An

Alışılmışın dışında bilinçli bir eğitimci olan ve **köylülüğün sorunlarını** bilen İlköğretim Genel Müdür vekili İsmail Hakkı Tonguç'un genel eğitim içine teknolojik eğitim eklenmesine dair tezi ile Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in de destekleri ile 1940'ta kurulum gerçekleşti. Tonguç'un 1946 yılında ilköğretim kavramında da yazdığı ' klasik yöntemle yetişen öğretmenlerin, köye gitmediği, gidenlerin yararlı olmadığı biliniyor. Öğretmen adayları köyden alınıp, köyde eğitimin gereklerine uygun donanımda yetiştirilerek, kendi köylerine ya da yakın köylere gönderilmelidir.'

⁶² http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

görüşü neticesinde öğretmen okullarından çıkanların yüzde 90'ı bundan sonra köyde görev alacağı düşünülmekteydi.⁶³

1937 yılında **köyden alıp köye gönderme ilkesi** gereğince ilk olarak askerliğini çavuş olarak yapmış köylülerden seçilenler, sekiz aylık bir eğitim sonucunda üç yıllık eğitimli okul uygulaması başlatıldı. Eskişehir'deki Çifteler kasabasında 40 erkek öğrenci ile başlayan eğitimle hızla büyüyecek bir eğitim ordusunun temelleri atılıyordu. 1940 yılında Ankara'dan marşlar eşliğinde yürüyerek geldikleri kurak, ıssız, çorak arazide kendi alın terleri ile ilk eğitim yuvalarını kuran, daha sonra ülkenin çeşitli bölgelerinde gene kendi emekleri ile onlarca okul kuran öğrenciler, ilerleyen yıllarda bu ortamlarda tarımdan tekniğe, tiyatrodan keman derslerine, hasta tedavisinden köylüye klasik müziği sevdirmeye gibi birçok konuda, modern hayatın eğitim neferleri olmuşlardır. Beş yıl içinde; eğitim reformu, en kötü şartlar içinde kurdukları binlerce yapı, çorak ovalarda tutturdukları binlerce ağaç, gelmez dedikleri yere getirdikleri su, gidilmez dedikleri yerlere gönderdikleri öğretmenler hem de zanaatları ile birlikte, ülkeyi kalkındırmayı ve demokratikleştirmeyi etkileyecek ülke tarihinde sonuç almış en güçlü 2. örgütlü yapıyı oluşturan enstitüler, köy çocuklarını Atatürk devrimlerinin ve Kemalizm'in toplumsal yapısını kurmakla görevlendirmişlerdi. **Köy enstitüleri; insanın bağınazlıktan kurtarıldığında nasıl yaratıcı ve üretici yurttaşlar olabileceğinin kanıtıydı.** Yetişen yerel aydınlar sayesinde; köylü kulluktan yurttaşlığa tam anlamıyla erişecek, sömürü düzeni karşısında eğitimden öğrendiği teknik, zanaat gibi artılarla çaresiz kalmayacaktı.⁶⁴

Köy enstitülerinin en büyük özelliklerinden birisi de **öğretim ile eğitimin ayrılmazlık ilkesi** idi. Okul insanı bir bütün olarak ele alacak, ahlakını bilgisinden, kafasını gönlünden ayrı düşünmeyecek, ders öğütün, öğüt dersin içine girecek daha doğrusu biri ötekinin ta kendisi olacaktı . Bu fikri günümüzde uygulayabilen tek yapının ne olduğunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Buradan çıkararak şu sonuca varabiliriz: **köy enstitüleri öğretmenin eğitmen olmasını, bir çeşit devrim ve aydınlanma misyonerliği, cumhuriyet imamlığı** yapmasını istiyordu. Nitekim köyüne giden eğitmen, okulda kendisine öğretilenleri yerine getiriyordu. Suyu olmayan köye su getirme yollarını buluyor, okulun olmadığı yerlerde okulu yapıyor yaptırıyor, köylüye modern tarımı ve aletlerin kullanımını, ilkyardım ve temel sağlık kurallarını öğretiyor, arıcılık, meyvecilik, sebzeçilik, terzilik, duvar ustalığı, çevrecilik gibi yaşamda yenilikleri ayrıca köylüyü sosyal anlamda geliştirecek sanat (çinicilik, boyama gibi), müzik ve edebiyat alanlarında uğraş veriyordu.⁶⁵

⁶³ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁶⁴ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁶⁵ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

Okulda öğrenciler; mandolin, keman, bağlama enstrümanlarından mutlak birini öğreniyor, 25 dünya klasiğini mutlaka okuyordu. Cumartesi günleri bütün öğretmen ve öğrencilerin katılımıyla bir eleştiri toplantısı gerçekleşiyor böylece öğrencilere adalet, eşitlik inancı gibi konularda Kemalizm'in temel aldığı eleştirel yaklaşım ve sorgulama olgusu öğretiliyordu. Köy enstitülerinin kurulumundan, dolayısıyla köylünün sorgulama bilincinin gelişmesinden rahatsız olan muhalif toprak ağalar ve bazı kesimler, enstitüyü karalama kampanyasına ilk olarak milliyetçilik ilkesi üzerinden başladılar. Enstitüde söylenen bir türküye ve öğretmenlerin öğrencilere tavsiye ettiği kitaplara dayanarak enstitünün yeterince milliyetçi olmadığı yönünde karalama kampanyaları başlatılmıştı.

Özellikle 1943 senesinde tanınmış bir Alman yazarın Köy enstitülerinde Çehov, Shakespeare gibi dünyaca tanınmış tiyatro yazarlarının eserlerinin köylü öğrencilerce sahnelendiğini duyması ve Türkiye'ye bunu görmek üzere gelmesi ve kendisine solcu-komünist lakabı dikte edilen yazar Sabahattin Ali'nin eşlik etmesi ile kampanya daha da kızıştı. Sabahattin Ali'nin enstitüde bir gece kalması ve öğrencilerle sohbet etmesi üzerine; bazı anti-komünist kişilerin, polise ihbarda bulunması Köy Enstitülerini yeniden gündeme taşımıştır. Komünist yuvaları gibi söylemlerle iyice alevlenen tartışmalar, muhalif toprak ağalarından olan Emin Sazak'ın kötüleme amacıyla “**Her Köy Enstitülü kendini bir Atatürk sayıyor.**” demesiyle yeni bir boyut kazanmıştır.

Oysa amaç da bu doğrultuda devrimci, sömürüye hayır diyen, vatansever, insan sever, bilim sever ahlaklı Atatürk Çocukları yaratmaktı. Köylünün kabuğunu kırma, kendi topluluğu içinde çalışma, söz ve karar mekanizmaları oluşturabilecek ‘insan’ı

üretmeyi sağlayan köy enstitüleri ülkeyi yöneten blok tarafından kuşkuyla görülüyordu. Enstitünün en büyük destekçisi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de oluşan tepkiler karşısında enstitüye olan desteğini geri çekmişti. Ve enstitüler, 4 Şubat 1954'te öğretmen okulları ile birleştirilerek tümü ilk öğretmen okulu adını almış ve kapatılmıştır. İnönü 1946'da yaptığı bir konuşmada; “**bütün siyasi ve askeri hayatımdaki vazifelerin hiçbirini önemsemeden diyebilirim ki öldüğüm zaman Türk milletine iki eser bırakmış olacağım. Bunlardan biri Köy Enstitüleri, diğeri de müteaddit (çoklu) partilerdir**” demiştir.⁶⁶

Foto: Ne Oldu Com.

Köy Enstitüleri, Köy Birlikleri, zirai kombinalar, kooperatifler ve toprak reformu bütünselliği ile düşünüldüğünde, engellenmek yerine eğer uygulama ortamı sağlansaydı, Türk köylüsünün kurtuluşu gerçekleşebilirdi. Köy enstitülerinin eğitim hamleleriyle devrimci köy liderleri yetiştirilecek, köylü kendi sorununu kendi çözebilecekti. Böylece Türkiye'nin sancısını çektiği birçok sorun en temelden, en sağlam yolla çözülecekti ama gerici kesimin baskıları, sırf kendi çıkarlarını bozacak devinimlerin önünde durması ve toplumculuk bilinciyle harekete geçen her mekanizmayı kötüleme, sindirme galip gelmiş ve Enstitüler Türk Tarihinde kanayan bir yara olarak varlığını hep sürdürmüştür.⁶⁷

1946–1960 Dönemi

⁶⁶ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁶⁷ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

2. Dünya Savaşı sonrasında dünya dengelerinin değişmesi, ortaya yeni blokların çıkması, uluslar arası işbölümünün yeniden belirlenmesi ve kapitalizmin egemen gücü olarak Amerika'nın Avrupa ekonomisi; özellikle az gelişmiş ülkelere yönelik yaptırımları ortaya çıkarmıştı. 1944 yılında imzalan anlaşıma Bretton Woods antlaşması ile Türkiye de kapitalist blok içinde yer alacağını ortaya koymuştu. **Savaş sonrası bir Amerikan politikası olan, az gelişmiş ülkelere yardım gündeme gelmiştir.** Yardımlar borçlandırma şeklinde veriliyor, insanlık görevi olarak propaganda malzemesi yapılan bu politika aslında ülkelerin sosyalist anlayışla yakınlaşmasını önlemeyi amaçlıyordu.

Ayrıca verilen borç karşılığında ABD'nin istekleri olan tarımda makineleşme dolayısıyla dış ticaret ve yabancı sermaye girişini serbestleştirme ve bu alandaki engelleri kaldırma şartı getirilmişti. 1950 senesinden başlanarak Türkiye bu kalkınma stratejisini kabul etti ve Marshall yardımını aldı. Yardım çerçevesinde hızlı bir traktörleşme ve ABD'nin Vietnam da kullandığı eski araçlara yönelim başladı. Ülkemiz üretim girdileri çerçevesinde ülkemize traktör alımı dayatılırken, İtalya'da traktör fabrikası kurulması sağlanıyor, **dışa bağımlı tarım ülkesi rolünü Türkiye üstleniyordu.**

Türkiye'de üretilen ilk traktör. Foto: Tarlasera

1950 yılında Adnan Menderes başkanlığındaki Demokrat Parti iktidar olmuş, ülkemizin iç dinamikleri olan KİT'ler, KİK'ler, TSKB'leri ile tarımsal üretim gidilerini Türkiye'de üretmek yerine dışa bağımlı hale getiren politikayı tercih etmişlerdir. Ekonomide planlamanın rafa kaldırılması, tarımsal gelişmeyi sağlayıp katalizör görevi üstlenecek, ayrıca kalkınmayı sağlayacak olan sanayileşme, beraber yürütülemediği ve ekonomide dalgalanmalar sonucu **ilk IMF anlaşmaları 1952 yılında yapılmıştır.**

Halkın gözünde ise günümüzde de hala devam eden bir hayal varlığını göstermektedir. Adnan Menderes döneminde ülke şüphesiz birçok değişime tanık olmuştur. Sorulması gereken ise bu değişimi meydana getiren faktörlerdir. CHP'nin 1940'ta savaş yıllarındaki tasarruf politikasını eleştirenler, o tasarrufları kullanarak ülkeye hizmet getirdiklerini unutmaktadırlar. Ayrıca bu tasarrufların kullanılış biçimi de sorgulanmalıdır. Eğer eldeki tasarruflar ülkeyi kalkındıracak sanayi hamleleri ve iç dinamiklere tıpkı Almanya, Japonya gibi yönlendirmiş olsalardı; bugün ülkemiz **ABD'ye IMF'e ve AB'ye bağımlı olmayacak**, onların önünde muhtaç olmayacaktı. Türkiye'nin en büyük sıkıntısı işsizlik ve buna paralel terör, çarpık kentleşme ve getirdiği olumsuz etmenler(su krizi, çevre kirliliği, trafik vs.) ortaya çıkamayacaktı.

Dönemi özetlersek;

- Girdi (gübre, ilaç, alet ve makine) kullanımı artmış, aynı zamanda Türkiye tarımında girdi kullanımı temininde dışa bağımlı kılınmıştır.
- Planlı ekonomi rafa kaldırılmıştır.
- Çiftçiyi topraklandırma Kanunu sözde Gerçekleştirilmiş gerçek amacından çarpıtılmıştır.
- İç dinamikler Marshall Planı dayatmalarına maruz bırakılmıştır.⁶⁸

Toprak Reformu

Toprak ve sermaye, üretim için birbirinden ayrılmaz iki etmendir. Bu iki etmene insan emeği de eklenince üretim oluşmaktadır. Üretim olanaklarına sahip olanların güvensizlik ve endişelerinin olmaması için bir dayanağa ihtiyaçları vardır. Üretici açısından bu dayanak topraktır.

Dolayısıyla üretici mutlaka toprağa sahip olmalıdır. Bunun gerçekleşmesi durumunda teknik, ekonomik, sosyal ve politik birçok faydalı gelişme sağlanır. Bu çerçevede **toprak reformu Türk çiftçisi için çok önemlidir**. Toprak reformu söylemlerinin çıktığı ilk günden itibaren tartışmalar tek taraflı olmuş, önerileri irdeleyen, engelleyen taraf büyük toprak sahipleri olmasına karşın, sorunu tartışacak yapıyı topraksızlar ya da az topraklılar oluşturamamıştır. Bunun en önemli sebebi, toprak reformunun halka tam anlatılamamasıydı.⁶⁹

⁶⁸ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁶⁹ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

1934 yılından itibaren ülkemizde ilk defa topraksızlardan ve toprağı yetmeyenlerden söz edilmeye başlandı. 1936 yılında Atatürk meclis açılış konuşmasında bu konuya işaret etmiş ve **“Toprak Kanununun bir neticeye varmasını kurultayın yüksek himmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin geçineceğı ve çalışacağı toprağına malik olması behammel lazımdır. Bir defa memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olan ise; bir çiftçi ailesini geçindirebilecek toprağın, hiçbir sebep ve hiçbir suretle bölünemez bir mahiyet alması... Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliğini arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre sınırlamak lazımdır.”**

İnönü 1936 yılı aralık ayında toprak reformu üzerinde ısrarla durmaktadır: ‘ yurdumuzda topraksız çiftçinin sayısı, her tasavvurun üstündedir. En ziyade toprağı bile taksim edilmiş yerlerimizde bile, köylünün yarısında yakın bir miktarı topraksızdır. Başkalarına ait topraklar üzerinde, çok fena şartlar içinde ve çok verimsiz olarak çalışmak mecburiyetindedirler. Hiçbir vakit hiçbir adamın malını cebren raptetmek fikrinde değiliz. Fakat hiçbir zaman köylüyü ilelebet topraksız kalmaya mahkûm eden dar bir çerçeve içinde bırakmaya razı olamayız. Toprağı köylüye dağıtmak meselesi, medeni memleketlerin birer birer içinden geçtiğı ve rejim agrer namını alan zirai bir ilerleme safhası olmuştur. Memleketimizin de bu safhadan geçmesi, bir tekâmül eseri olacaktır.

İnönü daha sonraki yıllarda **“bataklı toprak ağasının kökünü kazıyacağım”** diyecek kadar tutumunu değiştirmiştir. CHP'nin de programına giren toprak reformu ile genel sekreter Şükrü Kaya toprak reformunun zorunluluğunu savunmuş ve mecliste, “on sekiz milyon Türk'ün on beş milyonu çiftçi, yarısından fazlası kendi toprağında çalışmıyor eğer bu büyük kitleden bir milli menfaat bekliyorsak topraksız çiftçiyi ötekinin toprağında çalışmaktan kurtarmalı, kendisini kendi toprağına hâkim kılmalıyız. Eğer bunu halledemeyecekse çiftçiyi Cumhuriyet'in ve devrimin büyük nimetlerinden mahrum bırakmış sayılırız” demiştir.

Tartışmalar 1945 yılında ciddi boyutlara ulaşmış ve ‘çiftçiyi topraklandırma kanunu’ adı ile çıkarılmıştır. Ancak kanun büyük toprak ağalarına endişe verecek biçimde hazırlanmadı. Türk tarımını kurtaracak, toprağı olmayan ezilen çiftçiye nefes aldıracak reform, yüzeysel bir değişim olarak kalmıştır. **Toprak reformunu gerçekleştiren ülkeler olan İtalya, Almanya, Yunanistan, Güney Kore gibi ülkelere reform sonrası tarımsal verim minimum %300 artmış, üretimdeki artış günümüzde de bu ülkeler açısından etkisini göstermiş ve neticede bu ülkeler gelişmiş, sanayileşmiş birer ülke olmuşlardır.**⁷⁰

⁷⁰ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

Foto: Cumhuriyet Tarihimiz

1961–1984 Dönemi

Gerçekleşen askeri darbe ve neticesinde yönetime el koyan askeri kanat, ihtilal bildirgesinde 'North Atlantic Treaty Organization (NATO)'ya ve Central Treaty Organization (CENTO)'ya bağlı olduklarını bildirmişlerdir. 1950 yılında Marshall yardımı⁷¹ ile başlayan dış baskılar ile yönetim devam etmiş, önceki dönemlerde izlenen tarımsal ve ekonomik politikalarda belirli yıllar haricinde bir değişim gözlenememiştir. Tarımsal anlamda bir yenilik getirebilecek tek şey ise GAP⁷² olarak

⁷¹ Marshall Planı II. Dünya Savaşı sonrasında 1947 yılında önerilen ve 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe konan ABD kaynaklı bir ekonomik yardım paketidir. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 16 ülke, bu plan uyarınca ABD'den ekonomik kalkınma yardımı almıştır. Marshall yardımı, Türkiye için, ekonomik bağımlılığın başladığı yerdir

⁷² Temel hedefi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik

adlandırılan ve amacı hem kapsadığı ve Dicle ile Fırat nehirleri arasında kalan ve Mezopotamya olarak da adlandırılan bölgede tarımsal gelişmeyi sağlayıp verim elde etmek dolayısıyla susuzluktan işlenemez toprağa su götürüp ürün elde etmek hem de burada insanlara istihdam sağlamak olan projedir.

Günümüzde de hala tamamlanamayan ve temel amacından saptırılarak enerji üretim merkezine dönüştürülen bu alan devlete yaklaşık 35 milyar dolara mal olmuştur. Kurulan barajlardan elbette ki enerji elde edilmesinden doğal bir şey olamaz ama bir kalkınma projesi olan ve devlete çok ciddi rakamlara mal olan bu yapılar birçok gelişmede kullanılmalıdır.⁷³

1971 askeri darbesi ve sonrasında 1973 yılında kurulan hükümet, emekçi kesimde bir hareketlenme ve ümit duygusuna neden olmuştur. Bu dönemde çiftçiye büyük önem verilmiş, girdi fiyatları düşürülmüş, üretimin sanayideki payının artması ile kişi başı gelirden artım olmuştur. Ayrıca bu dönemde sendikalaşmanın etkisi ile köylerde yavaş yavaş toplumsal bilinçlenme kendini göstermeye başlamıştır. Kooperatifçilik büyük bir önem kazanmıştır. 1974 Kıbrıs Harekâtı sonrası Amerika ile bozulan ilişkiler özellikle 1976 senesinde Amerika'nın Türkiye'ye sert bir biçimde Afyon yöresinde haşhaş üretiminin yasaklanmasını istemesi, hükümetin çiftçiyi düşünerek bunu reddi ile ilişkiler gerilime dönüşmüştür. Ancak sonrasında gelen sözde mili hükümet Amerikan çıkarlarına boyun eğmiştir.

Dönemi genel olarak değerlendirecek olursak;

- Üretimin modernleşmesi ve tarımda makineleşmenin artışı ile teknolojiye dayalı verimlilik artmıştır.
- Tarımsal ürün fiyatlarında kısmen de olsa artış gözlenmiştir.
- Küçük üreticilik bu süreçte de varlığının korumuştur.
- Pazar için üretim esas alınmıştır.
- Kırdan kente göç hızla artmaya devam etmiştir.
- Topraksız köylü oranında artış devam etmiştir.
- Bu süreçte köylü sadece üretendi adına karar veren ise ABD ve IMF olmuştur.⁷⁴

büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan GAP, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan bir bölgesel kalkınma projesidir.

⁷³ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011).

⁷⁴ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011).

1980 ve Sonrası

1980 yılında IMF ve Dünya Bankasının yaptırımını olan **24 Ocak Kararları** gündeme geldi. Toplumsal muhalefetin büyük olması, halkın, gerçek emekçilerin kararlı duruşları bu kararların uygulanabilir olmasını engelliyordu. Bu noktada devreye sözde milli ordu devreye girdi ve 12 Eylül darbesi gerçekleştirilerek, demokratik haklara balta vuruldu. Darbeyle beraber, ülkemizde serbest piyasa ekonomisinin önu açılıyor, tarımsal anlamda ise dışarıdan hiçbir ürün almadan kendimizi idare edebilecek kaynaklara sahipken, bu kaynaklar bilinçli olarak terk ettiriliyordu. 1917 yılından beri dünyanın politik gündemini belirleyen iki kutupluluğun son bulması serbest piyasa koşullarının oluşmasına ivme kazandırmıştı.⁷⁵

Bu dönemde Türk ekonomi ve siyasi literatürüne yeni bir kavram monte edildi: **ÖZELLEŞTİRME**. Buna göre; tarımsal KİT'ler, KİK'ler, TSKB'ler zamanla özleştirilip çiftçi yönetimine terk edilmek yerine, özelleştirme kapsamına sokulmuş, yönetimi parayı verene teslim edilmiştir. Çiftçi yabancı ve yerli tekellerin isteğine göre üretim yapma pozisyonuna sokulmuş, devlet çiftçinin üretimine kota getirmiştir. Gene bu dönemde yabancı burjuvazinin Türk direktörü Turgut ÖZAL sayesinde Tarım ve Köy işleri Bakanlığı içi boş bir yapıya dönüştürülmüş, süregelen hizmetlerinden alıkonulmuştur. Örneğin **toprak, su, zirai mücadele, karantina, veteriner işleri, zirai hizmetler** gibi konularda devlet kendini pasifize etmiş, sadece lüzum gördüğünde nasihat veren çok zor durumda kalmadıkça müdahale etmeyen bir yapıya bürünmüştür.⁷⁶

Özelleştirmeye paralel olarak yabancı yatırımcıya sağlanan imtiyazlar sonucunda ülkenin birinci sınıf verimli arazileri sanayi kuruluşlarına (Sakarya'da Toyotasa gibi) bedelsiz verilmiştir. Kendi ülkesinde bulamadığı imkânları Türkiye'de bulan girişimci doğaya zarar vermeyecek arıtma yapıları kurmak yerine zehirli atıklarını ırmaklara ve denizlere boşaltmayı yeğlemiş, karşısında bu kararından vazgeçirecek güçlü bir direniş bulmamıştır. Yabancı yatırımcının gelmesi, ülkemizde iş olanağı yaratması kuşkusuz memnuniyet vericidir fakat bu fabrikalar özellikle terörle beraber büyük sıkıntı çeken ve OHAL neticesinde en büyük gelir kaynağı olan toprağını terk etmek zorunda kalan doğu ve güney doğu illerine de yapılabilirdi. Böylece istenirse de oluşan doğu- batı ekonomik ve sınıfsal farkının ortadan kalkması sağlanabilirdi.⁷⁷

Tarımsal anlamda çiftçiyi ilgilendiren bir diğer durumda devlet kontrolünde ürün için belirlenen fiyatlardı. Ürün için belirlenen fiyatlar, üretim girdilerinin ve tüketim mallarının karşısında güç yitirmiş, yüksek enflasyona karşı ürün bedellerinin de

⁷⁵ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁷⁶ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁷⁷ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

zamanında ödenmemesi sonucu çiftçiler iyice yoksullaşmışlardır. Bunun sonucunda üretimde yeterli gelişme önlenmiş, üretim artışı dönem boyunca nüfus artışının gerisinde kalmış, seçim yılları haricinde ürün fiyatları sürekli TEFE'nin gerisinde kalmış, kişi başına besin maddeleri üretimi düşmüştür. Tarımsal nüfus erimeye başlamış, devletin GSMH'ı içindeki tarımsal oran azalmıştır. Desteklemeler sektörün gelişmesini sağlayacağı yerde siyasi amaçlı kullanılmış, bölgeye özgü olan kaliteli ürünü destekleyeceğine belli başlı ürünlerde verilmiş, ithal ürünler olan gübre, ilaç gibi maddelere verilen destekler, tohum, sulamaya verilen destekten büyük olmuştur.⁷⁸

İllüstrasyon: Sözcü

1994 yılındaki gümrük birliği anlaşmalarıyla Türk Tarımı yeterli gelişimi gösteremediğinden, dolayısıyla kaliteli talep gören ürünü pazara sunamadığından, pazarda yer edinememiş, dolayısıyla dış ticaret açığının artmasına katkıda bulunmuştur. Örneğin; ülkemizde sadece iç Anadolu bölgesinde Konya ve Polatlı'da üretilen buğday iç talebi karşılayıp hatta ihracat bile yapabilecekken ülkemizin her bölgesinde buğday ekilmesine karşı gene de buğday ithal ediyoruz. Bu sadece buğdayla sınırlı değil, birçok tarım ürünü için geçerlidir.⁷⁹

AB macerasının artması ile beraber ikili anlaşmalar gereği tarım önemli bir kısmı oluşturmaktaydı. 2007 yılının mart ayında AB tarafından hazırlanan Türkiye ilerleme raporunda en önemli kısmı 83000 sayfanın 46000 sayfasını oluşturan en önemli konu hatta AB'ye giriş için öngörülen en büyük engel olan Tarımsal

⁷⁸ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁷⁹ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

konulardı. AB dolayısıyla WHO denilen dünya tarım örgütü Türkiye'den tarımsal nüfusunu %34'den %8'e düşürmesini şart koşturmaktadır. Türkiye gibi resmi rakamlara göre 7 milyon olan işsiz sayısına bu oranın eklenmesi ile beraber 13 milyon işsize ulaşması kaçınılmazdır.⁸⁰

Gümrük Birliği Sonrası Tarım Politikaları

AB ilişkileri, Türkiye'nin dış ticaret dengelerini hızla bozmuş ve dış ticaret açıklarını sürekli artırmıştır. Gelişmekte olan ulusal sanayi ve tarım eşit olmayan rekabet nedeniyle gelişmemiş ve bir çözülme sürecine girmiştir. Gümrük birliği protokolünün 1995 yılında imzalanması ulusal sanayi ve tarımın yok olmasına götüreceği olan son süreci başlatmıştır.

1 Ocak 1996 tarihinde tamamlanan GB ile AB ile Türkiye arasında imalat sanayi ürünleri ticaretindeki gümrük vergileri ve diğer ticareti engelleyici uygulamalar ortadan kalkmıştır. Türkiye, bu tarihten itibaren AB'nin Ortak Ticaret ile Rekabet Politikalarına yönelik kendi mevzuatında önemli değişiklikler yapmış ve uyum süreci hâlen devam etmektedir.⁸¹

Yıllar	Türkiye'nin toplam dış ticareti (milyon \$)		Türkiye'nin AB ile olan Ticareti (milyon \$)		AB'nin Türkiye'nin toplam ticaretindeki payı (%)	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
1985	7958	11343	3204	3895	40,3	34,3
1993	15348	29429	7289	10950	47,5	37,2
1994	18105	23270	8269	10279	45,6	44,2
1995	21636	35707	11078	16760	51,2	47,2
1996	23224	43626	11548	23138	49,7	53,0
1997	26261	48559	12248	24870	46,6	51,2
1998	26974	45921	13498	24075	50,0	52,4
1999	26587	40671	14348	21419	54,0	52,6
2000	27775	54503	14510	26388	52,2	48,8
2001	31342	41399	16118	18280	51,4	44,2
2002	36059	51553	18459	23321	51,2	45,2
2003	47252	69339	24484	31695	51,8	45,7
2004*	63074	97361	34417	45434	54,6	46,7

* 1 Mayıs 2004'ten itibaren 25 üyeli AB

Tablo 6 Türkiye'nin Dış Ticareti ve AB'nin Payı⁸²

⁸⁰ http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011)

⁸¹ <http://www.nuveforum.net/41-ekonomi-taslaklari/27280-gumruk-birligi-sonrasinda-turkiye-disa-aciklik-sanayilesme/> (20 03 2011)

⁸² BİLGİLİ Emine, *Gümrük Birliği sonrası Türkiye'nin Batı Avrupa'ya olan ihracatının sektörel analizi, Ege Akademik Bakış, 7(1) 2007: 239-250.*

Türkiye GB uygulamasından sonraki bir yıl içinde 2 milyar dolar vergi ve fon kaybına uğradı.⁸³ Dış ticaret açığı o yıl 20 milyar doları aştı ve gerçek bir dışsatım patlaması yaşandı. Türkiye'nin en iddialı sektörleri olan tekstil ve konfeksiyonda dışsatım azaldı. Ağaç işleri, deri sanayi, tarım, mobilyacılık ve otomotiv sektörü zor duruma düştü.⁸⁴

Türkiye-AB ilişkilerinin en sorunlu alanlarının başında tarım gelmektedir. Bilindiği gibi tarım ürünleri 1996'dan itibaren yürürlüğe giren Gümrük Birliği Rejimi kapsamında bulunmamaktadır. Bu durum Türk tarımı açısından mevcut verimlilik ve destek düzeyleri farkları geçerliyen bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Son on yıllık süreçte IMF programlarının etkileri ve AB'nin söz konusu programlara desteği sayesinde olumlu yönde gelişme kaydedilmiştir. Önümüzdeki on yıllık süreçte ise AB ülkemizden yeni tarım tavizleri istemektedir. Mevcut durumu değerlendirmek gerekirse ülkemizin AB'den yaptığı ithalat 1993-2002 arasında 1,6 kat artmıştır. Genel olarak tarım ithalatımız da 1,5 kat artmıştır. Bu durum ülkemizin son üç yıldır tarım ithalatçısı olmasının altında yatan en önemli etkenlerden birinin özellikle AB'den yapılan tarım ithalatıyla alakalı olmasının göstergesidir. Türkiye, AB için önemli bir ihracat pazarıdır.⁸⁵

Bugün girmeye çalıştığımız AB'nin Ortak Tarım Politikası çerçevesinde ülkemizin tarımda daha fazla liberal politikalar izlememizi isterken kendileri haksız rekabet ile elimizi kolumuzu bağlamaya çalışmaktadırlar. 6 Ekim 2004 tarihinde açıklanan ilerleme raporunda, Türkiye tarımının yapısal sorunları bulunduğunu ve üyeliğe kabulün tarımsal yapılanmada yapılacak iyileşmeye bağlı olduğu belirtilmektedir. Bilindiği gibi Türkiye'deki tarım işletmeleri yapısı ve üretim modeli Avrupa'dan farklıdır. Türkiye'nin tarım sektörünün büyüklüğü ve işleyişi AB standartlarına ve verimlilik istatistiksel değerlendirmelerine uymamaktadır. AB sürecinde tarımdaki yapısal sorunlar, tarımda çalışan 4,1 milyon tarım ailesi ve geniş tarım alanları nedeniyle tarımın kellesi istenmektedir. Tarımda çalışan nüfusun %10'un altına çekilmesi yani milyonlarca kişinin işsiz kalması istenmektedir. Sanayi ve hizmet sektörü gelişmemiş bir ülkede bu yük nasıl kaldırılır, çıkacak sosyal bunalımların bedelini kim öder, bunu düşünen yok!⁸⁶

⁸³ "Türkiye'deki Siyasi Partilerin Avrupa Birliğine Bakışı, YALÇINSOY Hülya, AŞIRIM Adil'den aktaran AYDOĞAN Metin, Türkiye Nereye Gidiyor? Umay Yayınları, İzmir, 2007.

⁸⁴ AYDOĞAN Metin, Türkiye Nereye Gidiyor? Umay Yayınları, İzmir, 2007.

⁸⁵http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/271E2928-83D9-49BD-AB01-D1CF9767A75/6882/AB_TARIM_TURKIYE.pdf (20 03 2011)

⁸⁶<http://www.fotowoo.net/toplum-ve-uyasam/ekonomi/prof-dr-cihan-dura-nin-yazilari/900-ab-ve-abd-turk-tarimini-nasil-cokertti> (25 03 2011)

AB ile yapılan Gümrük Birliği Anlaşması, 31.12.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Gümrük Birliği en dar tanımıyla taraflar arasında gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları ile bunlara eř etkili tedbirlerin kaldırılması ve üçüncü ölkelerden yapılacak dışalımda ortak bir gümrük tarifesi uygulanması anlamını taşımaktadır. AB ile Türkiye arasında yapılan GB Anlaşmasında esasen temel tarım ürünleri kapsam dışında bırakılırken, bünyesinde şeker, hububat, süt bulunduran işlenmiş tarım ürünleri (çikolata, şekerleme, çocuk mamaları, bisküvi, pasta, makarna, dondurma gibi) Anlaşma kapsamına dahil edilmiştir. Buna karşılık Türkiye'nin doğal koşullarının kendisine belli bir üstünlük sağladığı başta domates-salça konservesi olmak üzere meyve-sebze-su konserveleri kapsam dışında bırakılmıştır. Türkiye'nin dış ticaretinin dışalım ve dışsatımının yarısına yakın bir bölümü AB ile gerçeleştirilmektedir. GB uygulamasının başlaması, AB-Türkiye dış ticaret dengelerinin de hızla Türkiye aleyhine bozulmasına neden olmuştur.⁸⁷

İllüstrasyon: HaberVesaire

GATT'ın ise temel amacı, Dünya ticaretinin serbestleştirilmesidir. Tarımın GATT'ın öngördüğü ticaretin serbestleştirilmesi kapsamının dışında kalması, ABD'nin 1955 Yılı'nda GATT'a bir istisna hükmünü geçici olmak kaydıyla koydurmasıyla ortaya

⁸⁷<http://www.forumpaylas.net/iktisat-isletme/15369-avrupa-birligi-turkiye-tarim-politikalari.html> (19 03 2011)

çıkıştır. OTP ile AB, ABD karşısında tarım ürünleri ticaretindeki payını sürekli olarak artırmaya başlayınca, ABD GATT'ı kullanarak tarım ürünleri ticaretinde de liberalizasyonun sağlanmasını savunmaya başlamış, Uruguay Raund ile de bunu başarmıştır

Görüldüğü gibi GATT Uruguay Turu sonuçları, AB ve ABD'nin dışsattım olanaklarını artırma amaçlarına hizmet etmektedir. AB ve ABD'de tarımsal politika hedeflerinin değişmesi, doğal olarak tarım politikalarının da değişmesine neden olmuştur. Artık AB ve ABD için tarımsal politika hedefi arz istikrarını sağlarken aynı zamanda yükselen ürün stoklarını eritmek ve üretici gelirlerinin düşmemesini sağlamaktır.

Tekel Dosyasının konusu, Türkiye'ye yasadışı yollardan sokulan ve her yıl milyarlarca dolarlık ekonomi kayba neden olan içki ve sigara değil; tam aksine, devletin bir kurumu olan Tekel Genel Müdürlüğü üzerinden gerçekleşen ve en az bir o kadar ekonomik kayba neden olan oyunlardır. Minareyi çalanın kılıfını da uydurduğu atasözünden hareketle, bu çalışma esnasında elde edilen duyum ve saptamaların dehşetengiz boyutlarını burada sadece isnat boyutunda vermenin, yolsuzluk ve usulsüzlükleri gerçekleştirenleri davacı konumuna getirebileceği duyarlılığı ile, ağırlıklı olarak cevabı bilinen sorulara ve de belgeli genel açıklamalara yer verilecektir.⁸⁸

Tekel, sürekli zarar ederek hazineye yük oluşturan bir kuruluş değildir, hatta en karlı kamu kuruluşları arasında yer almaktadır. Tekel'in bu aşamada özelleştirilmesi, devletin bu en önemli gelir kaleminden vazgeçmesi anlamına gelmektedir. "Derviş Yasaları" arasında yer alan Tütün Yasası ile, sadece tütün üreticileri değil, devlet bütçesinin de mutlak zarara uğratılacağı ortadadır. Bir başka ifadeyle, ekonomistlerce "altın yumurtlayan tavuk" olarak değerlendirilen Tekel, ulusal çıkarlarımızı yok sayan işbirlikçi zihniyetin temsilcileri tarafından, uluslararası sermayeye –yok pahasına- pazarlanmaktadır.⁸⁹

Az gelişmiş ülkelerde yoksulların önemli bir kısmı, kırsal alanlarda yaşamakla birlikte, kentsel yoksulluğun da birçok az gelişmiş ülkede hızla arttığı ve toplam yoksulluk içinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Başta Güney Asya ülkeleri olmak üzere birçok az gelişmiş ülkede, yoksulluğun ana ekseninde kırsal eksik istihdam içindeki topraksız köylüler, topraksız tarım işçileri, çok küçük toprak sahibi köylüler, ekonominin büyüyen sektörlerinin yoğunlaştığı merkezlerden uzak

⁸⁸ HABLEMİTOĞLU Necip, Şariatçi Terörün ve Batının Kıskaçındaki Ülke Türkiye, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2003.

⁸⁹ HABLEMİTOĞLU Necip, Şariatçi Terörün ve Batının Kıskaçındaki Ülke Türkiye, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2003.

yerleşim yerlerinde yaşayan kentsel yoksullar ve ilkel yöntemlerle üretim yapmak zorunda olan küçük esnaf ve zanaatçıların yer aldığı söylenebilir.⁹⁰

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurulmasında önemli bir adım olan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu tarafından hazırlanan Avrupa'nın birleşmesine ilişkin Mayıs 1955 tarihli memorandum Haziran 1955'de Messina Konferansı'nda tartışılmasından sonra birleşme antlaşmalarının metinlerine ilişkin Spaak Raporu ile bir ortak tarım politikasına ilişkin çerçeve oluşturulmuştur.⁹¹

	1997	2001	2004
Kurumsal olmayan sivil nüfus	43299	47158	49906
İşgücü arzı	22755	23491	24289
İşgücüne katılma oranı	52,6	49,8	48,7
İstihdam	21204	21524	21791
• Tarım	8837	8089	7400
• Sanayi	3715	3774	3988
• Hizmetler	8652	9661	10403
İşsizler	1551	1967	2498
İşsizlik oranı %	6,8	8,4	10,3
Tarım dışı işsizlik oranı %	10,9	12,7	14,7
Eksik istihdam	1398	1404	997
Eksik istihdam oranı %	6,1	6,0	4,1
(İşsizlik+Eksik istihdam) oranı %	13,0	14,4	14,4

Tablo 7 İşgücü Arzı ve İstihdam (15+ yaş, bin kişi)

Spaak Raporunun ardından Mart 1957'de imzalanan AET'yi kuran Roma Antlaşmasında OTP, 38-47'nci maddelerde (Amsterdam Antlaşması Madde 32-38) düzenlenmiştir. Bu maddelerde OTP, üç aşamalı bir gelişme olarak tasarlanmıştır. Üç yıllık ilk aşamada, politikaların belirlenmesi ve karara bağlanması, 1970'in sonunda sona erecek olan ikinci aşamada, bu politikaların uygulamaya konulması ve nihayet son aşamada, politikaların uygulanması öngörülmüştür.⁹²

Türkiye Tarımı

⁹⁰ ŞENSES Metin, Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

⁹¹ Rosemary Fennell, The Common Agricultural Policy, Continuity and Change'den aktaran CESUR Özden, Avrupa Birliğinde Tarıma Yönelik Mali Yardımlar ve Türkiye ile Bir Karşılaştırma, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2004.

⁹² CESUR Özden, Avrupa Birliğinde Tarıma Yönelik Mali Yardımlar ve Türkiye ile Bir Karşılaştırma, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2004.

Türkiye’de tarım halen genel ekonomiye ve ülke sanayine önemli katkılar yapan, nüfusun önemli bir bölümünün (%32) yaşadığı ve toprağa bağlı olduğu bir sektördür. Türkiye tarımının birçok yapısal sorunu bulunmaktadır. Bunlar;

4,5 milyon tarım işletmesi başına ortalama 55 dekar arazi düşmektedir ve bu araziler en az 5-6 parçadır. Miras hukukunun düzenlenmemesinden kaynaklanan bu sorun işletmelerin “ticari tarım” yerine “geçimlik tarım” yapmasına neden olmaktadır.

Bu işletmeler geçimlik tarım yaptıklarından bir ölçüde toprağa bağlı kalıp genel ekonomiye yeterince katkı yapmamaktadırlar.

Tarımda 15+ yaş istihdamı 1976’da 8.479 milyon kişi iken, 1997’de 8.837 milyon kişiye yükselmiştir (yıllık ortalama artış hızı %0,3). Kabaca, bu dönemde tarım sektörünün istihdam artışı sağlama kapasitesinin fiilen sona erdiğini söyleyebiliriz. Tarım-dışı kesimlerde ise, istihdam 1976’da 6.286 milyondan 1997’de 12.368 milyon kişiye çıkmıştır (yıllık ortalama artış hızı yaklaşık %3,3). Buna göre, uzun dönemde istihdamın gelir esnekliği tarımda 0.29, sanayide 0.53, hizmetlerde 0.78, tarım dışında 0.69, ekonominin tümü için 0,44 olarak hesaplanmaktadır.⁹³

İsrail’den tohum alıyoruz. Foto: Çanakkale’nin Sesi

1997’den bu yana tarımsal istihdamda çarpıcı bir düşüş izlenmektedir. Düşüş, gerçekten Tablo 7’deki sayıların ifade ettiği gibi yedi yılda 1.437 milyon kişi düzeyine varmış, özellikle tek bir yılda (2000’de) tarımda istihdam kaybı 1.089 milyon kişiyi

⁹³ SAYGILI, Ş., CİHAN, C. ve YURTOĞLU, H. (2005)“Productivity and Growth in OECD Countries”den aktaran BORATAV Korkut, TÜREL Oktar, YELDAN Erinç, TÜRKEŞ Mustafa, Türkiye Nereye? ÜPV Yayıncılık, Ankara, Eylül 2005.

bulmuş mudur? Kuşkuluyum. Bu sayılar anketlerin kaçınılmaz istatistiksel hatalarıyla yüklü olabilir. Ancak, sayısal büyüklükler ne olursa olsun, 1990'lı yılların sonundan itibaren tarımdan kopuşun hızlandığı ve Türkiye'nin bundan sonraki gelişme aşamalarındaki istihdam tablosunun tümüyle tarım dışı sektörün istihdam yaratma potansiyeli tarafından belirleneceği açıkça ortadadır. Büyük kentlerimize göç hareketlerini yakından izleyen konuklarımız, tarımdan kopuşun toplumsal görüntüleri ile esasen her gün karşı karşıya bulunuyorlar.⁹⁴

Aşağıda yanlış politikalar sonucu Türkiye'de tarımın ne hale getirildiği hakkında açıklamalar bulunmaktadır. Osmanlı devletinde bir nevi özelleştirme sonrası mültezimlerin, Cumhuriyet Türkiye'sinde toprak ağalarının, sonrasında ise serbest ticaret dayatmalarıyla uluslar arası şirketler, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve AB'nin ama her zaman bilgisiz ve kendi çıkarlarını yöneten idarecilerin elinde ezilen Türk tarımı maalesef kötü durumdadır.

Tarımsal girdi kullanımı (tohumluk, gübre, ilaç) ve bilgi edinimi Ziraat Mühendisine ya da Tarım teşkilatlarına danışarak değil, günü kurtarabilmek için başta komşudan, akrabadan, ya da girdileri satan kişi veya kurumlara danışılarak yapılmaktadır.

Tarıma girdi sağlayan, tarımsal ürünleri üreticilerden satın alıp bir ölçüde pazar garantisi sağlayan kurum ve kuruluşlar can çekişmektedir. Bunun en önemli nedeni 1980 sonrası uygulanan yanlış politikalarlardır. Bu dönemle birlikte SEK, YEMSAN, EBK gibi tarımsal KİT'ler plansız bir şekilde özelleştirilmiştir.

SEKTÖR	DÖNEMLER		
	1997-2001	2001-2004	1997-2004
TARIM	0,0	2,1	0,9
SANAYİ	-1,3	8,8	2,9
HİZMETLER	-0,4	8,1	3,1
GSYİH	-0,6	7,5	2,8
GSMH	-1,6	7,9	2,4

Tablo 8 Ortalama Büyüme Hızları

Özellikle 1990'ların ikinci yarısından sonra Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri (Tariş, Çukobirlik, Trakyabirlik, Fiskobirlik vb.) destekleme alımlarından vazgeçildiğinden devlet desteğinden yoksun kalmış ve piyasaları düzenleme görevlerini yapma olanakları kalmamıştır. TMO, TEKEL ve ÇAYKUR gibi kuruluşlar özerk olmadıklarından popülist politikalarla ötürü verimli çalıştırılmamış ve tarımsal desteklemede görevini yapamaz duruma getirilmişlerdir. Hatta TEKEL'in birçok işletmesi özel sektöre devredilmiştir. Bu kuruluşlardan bazıları kamuoyunda

⁹⁴ BORATAV Korkut, TÜREL Oktar, YELDAN Erinc, TÜRKES Mustafa, Türkiye Nereye? ÜPV Yayıncılık, Ankara, Eylül 2005.

tartışılarak ve üzerlerinde pazarlıklar yapılarak ön koşullu olarak IMF gözden geçirmesine konu olmuşlardır.

Tarımsal ürün fiyatları ve üretim maliyetleri Dünya piyasalarında ağırlık taşıyan ülkelerle karşılaştırıldığında, yüksek kalmıştır. Bunun en önemli nedenleri Türkiye'deki tarımsal girdi fiyatlarının ve özellikle akaryakıt, tohumluk, gübre, ilaç gibi girdilerin fiyatlarının çok yüksek olması ve aynı zamanda arazilerin dağınık, parçalı ve küçük olmasından ötürü verimlilik düzeyinin düşük oluşudur.

Tarımsal kooperatifçilik gelişmemiştir. Üreticiler ürettikleri ürünü tek başına pazarlamak durumunda kalmakta ve bundan dolayı da piyasayı etkileyebilecek bir güçten mahrum kalabilmektedirler. Halbuki tarımı gelişmiş ülkelerde üreticilerin kendi aralarında kurdukları güçlü tarımsal örgütler ve kooperatifler başta tarıma dayalı sanayi olmak üzere devlet ve uluslararası firmalarla dahi pazarlık yapabilmektedir.

Tarımsal arzı kontrol altına alacak yol gösterici bir üretim planlaması yapılmamasından dolayı, birçok üründe "üretim açığı" bazı ürünlerde de gereksiz stoklar oluşmuştur. Bu sorunlar uzun süreler kamuoyu gündemini gereksiz yere meşgul etmiş, özellikle tarımı dışlayan ve önemsiz gören kişi ve organizasyonların eline önemli kozlar verilmiştir. Örneğin tütünlerin yakılması, fındıkların yağ yapılması, şekerin stoklarda bozulması, çayların denize dökülmesi gibi konular; Türkiye'de doğal koşullara bağımlılıktan ötürü risk ve belirsizlikleri fazla olan tarım sektörünü tanımayan ve önemsiz gören domatesi sadece manavda gören kişilerin sürekli kullandığı ifadelerdir.

Bazı tarım ürünlerinde fazlalıklar (fındık, çay, tütün vb.) ve diğerlerinde açıklar (pirinç, ayçiçeği vb.) maalesef popülist ve hatalı politikalar sonucu meydana gelmiştir. Örneğin fındığın gerçek ekolojisi olan Ordu ve Giresun dışında artık neredeyse Bolu, Adapazarı hatta İstanbul Kartal ve Gebze civarlarında üretiliyor olması, ayçiçeğinin üreticilerce fazla yetiştirilmemesi siyasilerin uyguladığı popülist politikaların sonucudur.

Yine siyasi tercihler sonucunda ihtiyacın çok üzerinde Ziraat Fakültesi açılmış, birçok Ziraat Mühendisi buralardan mezun olmuş ve bu mezunlara kamu kesiminde istihdam olanağı verilmemiş, özel sektörde ise yeterince iş alanı açılmamıştır. Neticede işsiz veya başka alanlarda çalışan Ziraat Mühendisleri Türk tarımına yapmaları gereken katkıyı yapamaz duruma gelmişlerdir.

AB ve OTP ile Uyumu

Türkiye'nin AB'nin OTP'na uyum konusundaki yükümlülükleri aşağıdakilerden kaynaklanmaktadır:

— 12 Eylül 1963 tarihli Ankara Anlaşması,

- 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol,
- 30 Haziran 1980 tarihli ve 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı,
- 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı,
- 1 Ocak 1998'de yürürlüğe giren 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı,
- 8 Mart 2001 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi,
- 19 Mart 2001 tarihli AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı,
- 14 Nisan 2003 tarihli gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi ve
- 25 Temmuz 2003 tarihli gözden geçirilmiş Ulusal Program.⁹⁵

Türkiye'nin AB OTP ile uyumunu 2010 yılı ilerleme raporuna bakarak anlayabiliriz.

“Ortak tarım politikası (OTP) konusunda mevzuat uyumu bakımından sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, OTP'yi uygulamak için gerekli idari yapıları geliştirmek bakımından önemli bir aşama olan Tarım ve Köyişleri Bakanlığının (TKB) yeniden yapılandırılmasına yönelik bir kanunu henüz kabul etmemiştir.

Yatay konulara ilişkin ilerleme, bu fasıldaki katılım müzakereleri bakımından anahtar unsur olan entegre idare ve kontrol sistemine (IACS) yönelik hazırlıklarla sınırlı kalmıştır. Arazi parseli tanımlama sistemi (LPIS) ve çiftçi kayıt sistemi stratejisi Türk makamları tarafından kabul edilmiştir. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA) konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Fasıldaki katılım müzakereleri bakımından diğer anahtar unsur olan tarım istatistikleri konusunda, TKB ve Türkiye İstatistik Kurumu arasındaki işbirliğini geliştirmek üzere bir protokol imzalanmıştır. Ancak, bir stratejinin kabul edilmemesi bir eksiklik olarak devam etmektedir.

Bu fasıldaki katılım müzakereleri bakımından diğer bir anahtar unsur olan Türk tarım politikasının OTP ile uyumu konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Üretimle ilişkili doğrudan destekler Türkiye'nin tarım sektörünün temel destek türü olmaya devam etmektedir. Türkiye destekleme politikasının gelecekteki OTP ile entegrasyona uyum sağlamasını amaçlayan bir strateji geliştirmektir, ancak Rapor döneminde önemli bir gelişme kaydedilmemiştir. 2010 yılı tarım bütçesi konusunda, fındığa yönelik önceki devlet müdahalesi tedbirlerinin yerine, bu ürünün üretimi için arazi esası ödemelerde önemli bir artış olmuştur. Sığır, koyun

⁹⁵ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011)

ve keçi başına yapılan ödemelerle ilgili yönetmeliğin kabul edilmesi, mevcut OTP tedbirleriyle bir dereceye kadar uyum gerçekleştirilmesini sağlamıştır

Çiftlik Muhasebe Veri Ağına kayıtlı çiftçiler. Foto: Türkiye Tohumcular Birliği

Bir önceki yılda tüketici et fiyatlarındaki kayda değer artışın ardından, hükümet, canlı sığır ve sığır eti üzerindeki ithalat yasağının kısmen kaldırılmasını kabul etmiştir. Bu husus uzun süredir, mevcut olan bir sorunun çözülmesi konusunda ilerleme kaydedildiğini göstermektedir. Ancak, Türkiye, özellikle üye devletlerin büyük bir çoğunluğunda canlı hayvan ithalatına izin vermeyerek, tarım ürünleriyle ilgili ticaret antlaşması çerçevesindeki ikili yükümlülükleri ihlal etmeye devam etmektedir. Canlı sığır ve sığır eti üzerindeki yasağın tamamen kaldırılması, bu fasıldaki katılım müzakereleri bakımından anahtar unsur olmaya devam etmektedir. Ortak piyasa düzenleri konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.

Kırsal Kalkınmaya ilişkin olarak, IPARD'ın (Katılım Öncesi Mali Araç –Kırsal Kalkınma Bileşeni) uygulanmasına yönelik detaylı kurallar getiren sektörel antlaşma imzalanmış ve onaylanmıştır. Bu fasıldaki katılım müzakereli bakımından anahtar unsur olan IPARD ajansının akreditasyon ve personelinin istihdam ve eğitimine ilişkin olarak ilerleme kaydedilmiştir.2009 yılının başında oluşturulması planlanan IPARD'la ilgili yapıların ulusal akreditasyonu işleme Temmuz 2010'da tamamlanmıştır. Türkiye'ye yetki devri yapılabilmesinden ve IPARD programının uygulanmasının başlayabilmesinden önce, bu yapıların IPARD akreditasyon kriterleriyle uyumluluğuna ilişkin ilave kontrollerin Avrupa Komisyonu tarafından yapılması gerekmektedir.Yönetim otoritesi ve IPARD ajansı'nın,hazmetme kapasitesinin iyi düzeyde olmasını sağlama ve IPARD fonlarının kaybının önlenmesi konusunda hala önemli çaba göstermesi gerekmektedir.AB'nin Türkiye'ye yönelik IPARD desteğini tamamlayıcı nitelikte bir

ulusal kırsal kalkınma planının kabul edilmesiyle bu alanda ilerleme kaydedilmiştir.

Avustralya'dan getirilen anguslar. Foto: Bursa Şehir

Kalite politikası ve organik tarım konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Kalite politikası konusunda, coğrafi işaretlerin korunmasına ilişkin yeni bir kanun kabul edilmiştir. Organik tarım konusunda Türkiye, sertifikasyon ve kontrol sistemini geliştirmeye yönelik ilave tedbirler alınmıştır.

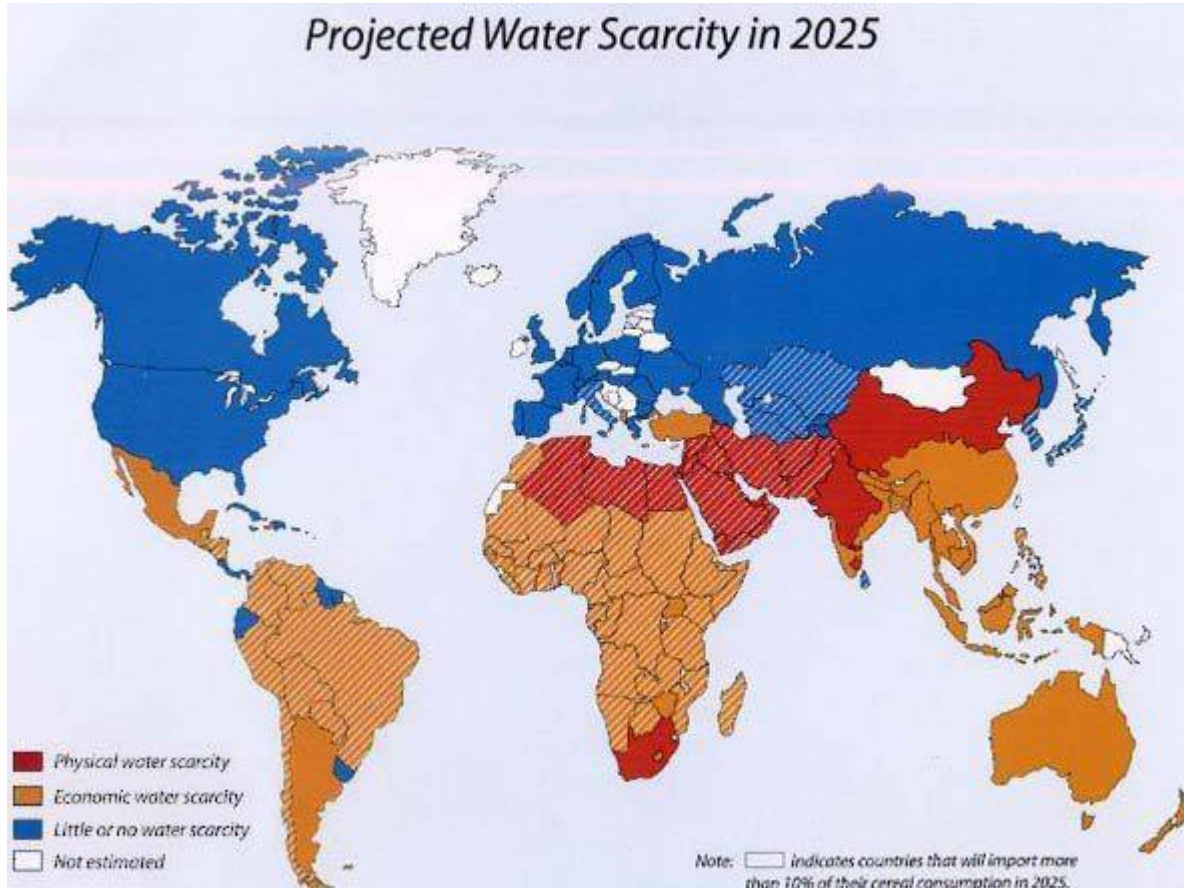
“Tarım ve Kırsal Kalkınma”, 11 Aralık 2006 tarihinde Konsey (Genel İşler ve Dış İşler Konseyi) tarafından kabul edilen ve 14-15 Aralık 2006 tarihinde AB Zirvesi'nde onaylanan Türkiye'ye ilişkin kararlar kapsamındaki sekiz fasıl'dan biridir. Güney Kıbrıs Rum yönetiminde kayıtlı olan yada son uğradığı liman Güney Kıbrıs Rum yönetiminde olan gemiler ve uçaklar tarafından taşınan malların serbest dolaşımına yönelik kısıtlamalar yürürlükte kaldığı sürece, Türkiye bu fasla ilişkin AB müktesebatını tam olarak uygulama konumunda olmayacaktır.

AB müktesebatına uyuma yönelik sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Tarımsal destek politikaları, geçmiş yıllarda raporlanan kayda değer ters yönde gelişen eğilime takiben, az düzeyde OTP'ye geçiş eğilimi göstermiştir. Entegre idare ve kontrol sisteminin geliştirilmesi yönünde ilk adımlar atılmıştır. Ancak, sığır türü ticareti önündeki haksız teknik engellerin tam olarak kaldırılmamış olması ve Katılım Öncesi Mali Araç-Kırsal Kalkınma Bileşeninin kullanımına yönelik yapıların akreditasyonu konusunda süregelen gecikmeler önemli eksiklikler olarak ortaya

çıkmaktadır. Tarım istatistikleri, çiftlik muhasebe veri ağı, kalite politikası ve organik tarım konularında da daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.”⁹⁶

Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler

Tarımın bağlı olduğu bir çok etken bulunmaktadır. Bunlar toprak, su, üretici, tüketici, ekonomi, küresel ısınma ve benzerleridir. Su faktörünü incelediğimizde karşımıza aşağıdaki çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Dünyada su problemi. Harita: Seeking Alpha

Dünyadaki toplam su miktarı 1,4 milyar km³'tür. Bu suların %97,5'i okyanuslarda ve denizlerde tuzlu su olarak, %2,5 ise nehir ve göllerde tatlı su olarak bulunmaktadır. Bu kadar az olan tatlı su kaynaklarının %90'nının kutuplarda ve yer altında hapsedilmiş olarak bulunması sebebiyle insanoğlunun kolaylıkla yararlanabileceği elverişli tatlı su miktarının ne kadar az olduğu görülmektedir.

İnsan ve diğer canlılar için yaşamsal bir doğal kaynak olan su, bilindiğinin tersine sonsuz bir doğal kaynak değildir. Su doğada çeşitli şekillerde bulunur. Kullanılabilir suyun doğada bulunuşu zamana ve mekâna göre büyük değişiklikler göstermektedir.

⁹⁶ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, Ankara, 2010.

Diğer bir deyişle yeryüzündeki su kaynakları miktarı sabit, dağılımı ise düzensizdir. Dünya nüfusundaki hızlı artış ve suya olan taleplerin çeşitlenerek artması, kirlenme ve iklim değişikliği, bu yaşamsal öneme sahip kaynağı özellikle kıt bölgeler için stratejik bir konuma taşımıştır. Su kaynağı tarım ve endüstri için bir üretim girdisidir.

Yıllık ortalama yağış	643 mm/yıl
Türkiye'nin yüzölçümü	783 577 km ²
Yıllık yağış miktarı	501 milyar m ³
Buharlaşma	274 milyar m ³
Yer altına sızma	41 milyar m ³
Yüzey suyu	
Yıllık yüzey akışı	186 milyar m ³
Kullanılabilir yüzey suyu	98 milyar m ³
Yer altı suyu	
Yıllık çekilebilir su miktarı	14 milyar m ³
Toplam kullanılabilir su (Net)	112 milyar m ³

Tablo 10 Su Kaynakları Potansiyeli⁹⁷

Su kaynağı aynı zamanda bir enerji kaynağıdır. Bu nedenle su kaynağı genellikle ulusal gelişmeyi belirleyen stratejik bir özellik taşır. Doğadaki canlı yaşamın sürmesi ve tatlı su kaynakları arasındaki hayati önem taşıyan ilişkinin kesintiye uğramadan sürdürülmesi gerekmektedir. Ancak bu ilişki sürecinde eşitsiz bir gelişim söz konusudur. Doğada suya hayati bir şekilde bağımlı canlı yaşam sürekli artarken, yenilenebilir su kaynakları miktarı sabit kalmaktadır. Bunun yanı sıra doğadaki canlılardan özellikle insanlar bu dünya geneline düzensiz yayılmış kaynakları hızla kirleterek kullanılabilirlik olasılığını azaltmaktadır. İnsanlığın suyu doğadaki yenilenebilir çevrimi süresinden daha hızlı olarak tüketmesi ve kirletmesi bu doğal kaynağın önemini arttırarak aynı zamanda stratejik bir doğal kaynak durumuna getirmiştir.

İnsanın yaşam sürecinin her döneminde beslenme, dolaşım, solunum, boşaltım, üreme gibi hayati faaliyetlerin gerçekleşebilmesi için su gerekli bir maddedir, öte yandan su kendisi de bir yaşam ortamıdır. Bu derece önemli bir madde olan suyun ülkemizdeki yıllık ortalama potansiyeli Tablo 9'da gösterilmiştir.

⁹⁷ <http://www.dsi.gov.tr/topraksu.htm> (24 03 2011)

SIRA NO	HAVZA ADI	SU POTANSİYELİ (MİLYAR M ³)
1	MERİÇ-ERGENE	1.33
2	MARMARA	8.33
3	SUSURLUK	5.43
4	KUZEY EGE	2.09
5	GEDİZ	1.95
6	KÜÇÜK MENDERES	1.19
7	BÜYÜK MENDERES	3.03
8	BATI AKDENİZ	8.93
9	ANTALYA (ORTA AKDENİZ)	11.06
10	BURDUR GÖLÜ	0.50
11	AKARÇAY (AFYON)	0.49
12	SAKARYA	6.40
13	BATI KARADENİZ	9.93
14	YEŞİLIRMAK	5.80
15	KIZILIRMAK	6.48
16	KONYA (ORTA ANADOLU)	4.52
17	DOĞU AKDENİZ	11.07
18	SEYHAN	8.01
19	ASİ (HATAY)	1.17
20	CEYHAN	7.18
21	FIRAT	31.61
22	DOĞU KARADENİZ	14.90
23	ÇORUH	6.30
24	ARAS	4.63
25	VAN	2.39
26	DİCLE	21.33
	TOPLAM	186.05

Tablo 11 Türkiye Su Potansiyeli⁹⁸

⁹⁸ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/920/11480.pdf> (24 03 2011) AKIN Mutluhan, AKIN Galip, Suyun Önemi, Türkiye’de Su Potansiyeli, Su Havzaları ve Su Kirliliği, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi 47, 2 (2007), 105-118

Ülkemizde nüfus artışı, sanayileşmenin hızlı gelişimi, tarımda gübre ve ilaç kullanımının yaygınlaşması ve Türk toplumunda çevre bilincinin yeterince oluşmaması nedenleriyle mevcut yeraltı ve yüzey sularında aşırı kirlenmeler saptanmıştır. Kişi başına yıllık 1555 m³ su tüketimiyle Türkiye, su azlığı sorunuyla karşı karşıya olan bir ülkedir.

Türkiye'nin 2025 yılındaki nüfusunun 88,9 milyon olması tahmin edilmektedir. Bu durumda kişi başına teknik ve ekonomik olarak kullanılabilir su miktarımız 1.237 m³'e inecektir. Su güvenliğinin net bir göstergesi olan kişi başına düşen su miktarı, nüfus arttıkça azalmaktadır. Bundan dolayı, Türkiye'nin gelecek nesillere sağlıklı ve yeterli su bırakabilmesi için kaynaklarını çok iyi koruyup, akılcı kullanması gerekmektedir. Düşünülenin aksine, Türkiye su zengini bir ülke olmayıp yakın gelecekte su sorunları yaşamaya aday bir ülkedir.⁹⁹

Dünyada bir yanda kendi kültürlerini, insanca yaşama haklarını korumak isteyen yoksul büyük kitleler var, diğer yanda sözde "yenilikçilik", " özgürlükçülük" adı altında kendi devasa ekonomik projelerini dayatan, gezegenin tüm sakinleri arasında dayanışma ve birliktelik bağlarını zayıflatan, rekabeti körükleyen, küçük ama etkin bir uluslararası azınlık yer alıyor.

Tarım sektöründe, bu çatışma iki karşıt model halinde ortaya çıkıyor: Birincisi; kadınıyla erkeğiyle, doğal kaynakların sürdürülebilirliğini savunan, sağlıklı gıdalar üreterek topraklarında yaşamlarını sürdürmek isteyen küçük çiftçi üretimi; ikincisi ise, büyük ölçekli arazilerin işlenmesine, yoğun kimyasal ve mekanizasyon kullanımına, "serbest ticarete" ve ihracata dayanan, milyonlarca kişiyi insanca bir yaşam sürmenin mutluluğundan yoksun bırakan endüstriyel üretim.¹⁰⁰

Türkiye ulusal tarım politikası üzerindeki en önemli sınırlayıcılar Avrupa Birliği ile yapılan Gümrük Birliği Anlaşması ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasıdır (GATT- General Agreement on Tariffs and Trade).

Tarım için çok önemli olan bir diğer faktör olan toprağı incelediğimizde de karşımıza hiç de olumlu bir tablo çıkmamaktadır.

Türkiye topraklarının;

-1.5 Milyon hektarında çoraklık,

-2.8 Milyon hektarında drenaj,

⁹⁹ <http://www.bilgisehri.net/2008/02/10/turkiyenin-su-potansiyelinin-durumu/> (24 03 2011)

¹⁰⁰ AYSU Abdullah, Avrupa Birliği ve Tarım, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2006.

-28.5 Milyon hektarında taşlılık,

-57.1 Milyon hektarında su erozyonu,

-0.5 Milyon hektarında rüzgâr erozyonu, olduğu tespit edilmiştir.¹⁰¹

<i>Tarım alanı</i>	<i>28,05 milyon ha</i>
<i>Sulanabilir alan</i>	<i>25,75 milyon ha</i>
<i>Kuru tarım alanı</i>	<i>7.25 milyon ha</i>
<i>Sulanabilir alan hedefi</i>	<i>8.50 milyon ha</i>
<i>Sulanan alan</i>	<i>5.42 milyon ha</i>

Tablo 12 Türkiye'nin Toprak Kaynakları

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dünyada barışı sürekli kılmak amacıyla, uluslararası ekonomik işbirliğinin tesis edilmesinin gerekliliği düşüncesi genel kabul görmüştür. Bu çerçevede, ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak, uluslararası likidite ve mali güven gibi ihtiyaçlara cevap vermek ve uluslararası ticareti serbestleştirip artırmak amacıyla yeni kurumların oluşturulması yoluna gidilmiştir. IMF, Dünya Bankası gibi “Bretton Woods” kurumları bu çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır.¹⁰²

Uluslararası mali alanda sağlanan işbirliğinin yanısıra, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yönünde de benzer bir işbirliğine ihtiyaç duyulması sonucunda, 50 kadar ülkenin temsilcisi tarafından “Uluslararası Ticaret Örgütü” (International Trade Organisation - ITO) adı verilen bir uluslararası örgütün kurulması amaçlanmıştır. Öte yandan, ITO'nun kuruluş müzakereleri devam ederken, belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak ve ITO'nun ülkelere onaylanmasına kadar geçecek sürede bu indirimleri uygulamaya koymak amacıyla, 23 ülke Ekim 1947'de Cenevre'de “geçici” olarak nitelendirilen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasını (GATT) imzalamışlardır. ITO'nun kurulamaması üzerine, “geçici” olma özelliğine rağmen, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1948-1994 yılları arasında uygulanmaya gelmiş ve dünya ticaretinde genel kabul gören bir çerçeve oluşturmuştur. 1948 yılından bu yana, uluslararası kural ve disiplinlerin daha da

¹⁰¹ <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/topraksu1.htm>

¹⁰² <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=194&icerikID=293&dil=TR>

iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla sekiz çok taraflı müzakere turu gerçekleştirilmiştir.¹⁰³

Harita: Study.com

Ne yapmalı?

Çiftçiler üretim yapabilmeleri için gerekli girdileri alabilmeleri maksadıyla mutlaka desteklenmelidirler. Bu girdilerden bir tanesi olan örneğin gübre kullanımı gübre fiyatlarının artması sonucu oldukça düşmüştür. Türk köylüsünün halen dünyanın en pahalı enerjisini kullanan konumunda olması nedeniyle önümüzdeki yıllarda bitkisel ve hayvansal üretimin daha da düşeceği beklenmelidir. Bütün bu faktörler küçük çiftçinin tarımdan kopması ve kent varoşlarına sığınmasına neden olmaktadır. Tarımdan geçinemeyen küçük çiftçinin kente göç etmesi ile başlayan yeni süreç nüfusun kentlerde yoğunlaşmasına, kırların ıssızlaşmasına ve köy ve kentlerde istenmeyen sosyal sorunların oluşmasına neden olmaktadır.

Yaşanan küresel krizin nasıl aşılacağı konuşulurken bir çok ülkenin küresel etki ve olumsuzluklardan korunmak amacıyla korumacı ve savunmacı bir pozisyon aldıkları görülmektedir. Gelişmiş ülkeler, ABD ve AB başta olmak üzere sistemlerinin gereği olan liberal ekonomiyi bir yana bırakarak devlet müdahalesine yönelmişlerdir.

Yaşanan kriz ile birlikte artan işsizlik, kentlerin varoşlarına yığılan ve 20 milyon kişinin üzerinde olduğu söylenen "mutlak yoksulluk sınırı" altında yaşayan kitlelerin

¹⁰³

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=194&icerikID=293&dil=TR>

beslenme sorunu gerçekten ciddi kaygı yaratmaktadır. Bunun en iyi ilacı insanlarımızı kendi buluşumuz olan yerli malı tüketimine teşvik etmektir. Gerekirse Gümrük birliği, IMF ve Dünya Bankası anlaşmaları iptal edilmelidir. ABD ve AB tarımda yüksek destek sağlayarak çiftçisini korumakta ve dışsatım yapabilmektedirler. AB’de tarım ve gıda ürünlerinde kota uygulamasına geçilmiştir. Türkiye de benzer uygulamalara geçebilir. En azından doğrudan desteklemeyi üretime ve ürün kalitesine vererek ülkemiz tarımını korumaya alabilir.

BÖLGE	YOKSUL İNSAN SAYISI (a)		YOKSULLUK ORANI (b)	
	1987	1998 (c)	1987	1998 (c)
D. ASYA VE PASİFİK	417,5	278,3	26,6	15,3
ÇİN HARİÇ	114,1	65,1	23,9	11,3
AVRUPA/ORTA ASYA	1,1	24,0	0,2	5,1
G. AMERİKA/KARAYİP	63,7	78,2	15,3	15,6
O.DOĞU/K.AFRİKA	9,3	5,5	4,3	1,9
GÜNEY ASYA	474,4	522,0	44,9	40,0
GÜNEY SAHRA	217,2	290,9	46,6	46,3
TOPLAM	1183,2	1198,9	28,3	24,0
ÇİN HARİÇ	879,8	985,7	28,5	26,2
<p>(a) Günde bir dolardan az gelikle geçinen insan sayısı (milyon). (b) Günde bir dolardan az gelikle geçinenlerin toplam nüfusa oranı (%). (c) İlk sonuçlar. (d) Kaynak: World Bank 2000.</p>				

Tablo 13 Dünyanın Değişik Bölgelerinde Yoksulluk¹⁰⁴

Diğer taraftan artan kuraklık ve iklim değişimleri berberinde tarımı daha önemli duruma getirmektedir. Dünyada tarım yapılabilir Afrika ve Asya alanları batılı ve Arap sermayedarların ilgi alanına girmiş bulunmaktadır. Ekolojik tarım ürünlerine olan talep milli geliri yüksek ülkeleri daha az kirlenmiş alanlarda tarım yapmaya yönelterek bu alanda yeni bir alanı oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Başkanı Jacques Diouf, tarım alanlarında “yeni bir sömürgecilik” anlayışının ortaya çıkmasından endişe ettiğini belirtiyor.

Ülkemiz yerli malı kullanımını bıraktıkça tarım ürünleri yönünden dışa bağımlılığı da artmıştır. Bugün ülkemiz tarım ürünleri yönünden dışa bağımlı hale gelmişse,

¹⁰⁴ ŞENSES Metin, Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

bunun nedeni, verimsizlik değil, uzun yıllardır uygulanan tarım politikalarıdır. Ülkemiz yaşamın her alanında yerli ürünlere yönelerek iç pazarı canlandırabilir, ithalatını azaltarak cari açığı daraltabilir.

Türkiye sahip olduğu iklim ve toprak özellikleri nedeniyle bir çok ürünü planlı yapılanma ile üretebilir ve gerektiğinde ithal yoluna gidebilir. Bugünden yarını ön görerek, ülkemizin krizin nedenlerini ve sonuçlarını iyi analiz etmesi ve olası gelişmeleri de hesaplayarak geleceğe hazırlıksız yakalanmaması gerekir. Öngörümüz önümüzdeki dönemlerde tarım yeniden birincil sektör konumuna geleceği yönündedir. Ülkemizin tarıma yeniden önem vermek ve 70 milyonluk nüfusunu dışa bağımlıktan kurtarmak zorundadır. Bunun için toplumun bilinçlendirilmesi, kendi iç enerjisini doğru değerlendirmesi ve yönlendirmesi gerekmektedir.

Satılmaları gündemde olan şeker fabrikaları. Foto: Yaşam İçin Gıda

Cumhuriyet döneminde temelleri atılan, kendi kendine yeter bir toplum olma iradesi sayesinde tarıma dayalı sanayi alanında büyük gelişmeler gösterilmiştir. Osmanlı'nın borçları ödenmiş, ülke saygın bir konuma getirilmiştir. Dönemin yöneticileri ve halkı birlik ve beraberlik ruhu içinde bağımsızlık uğruna aç ve yoksul kalmayı da göze alarak İkinci Dünya Savaşına girmeme becerisini gösterebilmiş, tabii bu arada halk da zorlukları anlayışla karşılamıştır. Bir bütün olarak kendi gücüne güvenmeyi, kendi kaynaklarını doğru kullanmayı benimsemişlerdir.

Dünya Ticaret Örgütü ve IMF'nin baskısı sonucu bugün AB dâhil Türkiye'nin tarım ürünlerine verdiği destekleme alımı politikalarını sıkı bir korumacılık olarak algılamakta ve desteklemenin kalkmasını ve tarımda serbest piyasa politikasının uygulamasını istemektedirler. Başta ABD olmak üzere sahip oldukları ileri teknoloji, güçlü ekonomileri sayesinde üretim fazlası tarım ürünleri stokları oluşmaya başlamıştır. Eldeki artı ürüne sağladıkları sübvasyon nedeniyle mütevazı şekilde gelişen bizim gibi ülkeler yanında bütün üçüncü dünya ülkelerinin tarımını çökmeye çalışmaktadırlar. Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, IMF, AB ve ABD'nin bütün dünyada yaratmaya çalıştığı temel politika, desteklemelerin kaldırılması yönündedir.

Ülkemiz maalesef tarımsal gelişmede dünyaya ayak uydurmada hazırlıksız yakalanmıştır. Ülkenin siyasileri ne yazık ki ulusal bilinçten uzak, daha çok hep batının istek ve talepleri doğrultusunda politikaları istemeseler de uygulamak zorunda kalmışlardır. Halkta ulusal bilinç ve yurttaşlık bilinci gelişmediği için hep yabancı mallara karşı bir hayranlık oluşmuştur. Batıların isteği ile ülke tarımın temel direkleri olan şeker ve tütün yasaları kaş ile göz arasında topluma kabul ettirilmişlerdir.

Cumhuriyeti kuran kuşak kendinden emin, öz değerlere güvenen, onurlu, başı dik, kurtuluş savaşını beyin ve bilek gücü ile kazanmış mutlu insanlardan oluşuyordu. Cumhuriyetin kuruluşunda arkasındaki Anadolu coğrafyası bir çok endemik bitkinin anavatanıdır. Ancak halen yabancıların yaptığı bilimsel çalışmaların ötesine geçemedik. Nohut, mercimek bitkilerinin gen kaynağı ülkemizden binlerce kilometre uzaklıktaki Kanada ve Avustralya'ya götürülerek, oraların koşullarına göre ıslah edildi ve şimdi bu ülkelere baklagil alır duruma geldik.

- Kendi coğrafyamızda daha çok araştırma yaparak biyolojik gen kaynaklarımızı belirleyip bankalarını kurup koruma altına almak ilk hedefimiz olmalıdır.
- Bütün tohum, damızlık ve gen kaynakları ülkemiz ekolojisine uygun şekilde geliştirilmelidir.
- Ülkemizin yetiştirdiği ürünlerin kalitesi artırılmalı, ürüne ve kaliteye göre destekleme sağlanmalıdır.
- Tarımda ulusal politika benimsenmeli, teknolojin bütün verileri kullanılarak topraklar etüt edilmeli, arazi kullanım planlaması yapılmalıdır.
- Kırsal kalkınma, planlı olarak ülke koşullarına göre düzenlenmelidir.
- Eğitim düzeyi düşük kırsal kesimdeki nüfus kırsalda bilimsel esaslara dayalı ekolojik tarım yapmak üzere buldukları ortamda istihdam edilmelidirler.
- Üreticilerin ürünlerini rahat pazarlamaları için kooperatifleşmeleri ve örgütlenmeleri sağlanmalıdır.

Toplumsal bilinç geliştirmeli, tüketiciler hakları ve diğer önlemler alınmalıdır.¹⁰⁵

SONUÇ

Tarım sektörü kendine özgü özellik ve ayrıcalıkları nedeniyle korunması gereken bir sektördür. Liberal ekonomilerin uygulandığı AB ülkeleri ve ABD’de dahi tarımda ürün bazında koruma ve destekler uygulanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan timar sistemi 15. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerilemeye başlamış ve 16. Yüzyıl sonuna gelindiğinde devlet için üzerinden atması gereken bir yüke dönuşmüştür. Sistemin tıkanma nedenleri ekonomik, askeri, teknolojik ve demografik koşullarda meydana gelen köklü değişiklikler ve bu değişikliklere Osmanlı İmparatorluğunun uyum sağlayamamış olmasıdır. Ateşli silahların kullanılmaya başlanması ile süvari birlikleri önemini kaybetmiş, ekonomik açıdan fetihlerin sona ermesi nedeniyle kaynak sıkıntısı ortaya çıkmış, teknolojik açıdan ise mevcut toprak rejiminin geri kalmayı adeta zorlayan niteliğine artan nüfusun bir kısmının üretim faaliyeti dışında kalması eklenince timar sisteminin çöküşü kaçınılmaz olmuştur.

İleri tarım tekniği. Foto: Morning Ag Clips

Toprak etiğini ilk ortaya atan düşünür 1940’lı yılların başında Aldo Leopold olmuştur. Leopold, üzerinde bitki yetişebilen yerin üst tabakasını anlatmak için “soil” sözcüğünü, topraklardan, sulardan, bitkilerden ve hayvanlardan oluşan bütün

¹⁰⁵ http://www.liderler.net/haberler/turk_tarimina_ab_dayatmalari.html

için de “land” sözcüğünü kullanmaktadır. **Toprak etiği insanın doğal dünyaya karşı bir sorumluluğu olduğunu, insanın ve diğer türlerin refahı ve yaşamlarını sürdürebilmelerinin ötesinde, doğanın kendi başına bir değer taşıdığını öne sürer.** Buna göre, bir şey biyolojik topluluğun bütünlüğünü, devamlılığını ve güzelliğini koruma eğiliminde ise doğrudur, bunun tam tersi eğiliminde ise yanlıştır.¹⁰⁶

Leopold, kişiler arasında ve kişi ile toplum arasında olmak üzere iki çeşit etik düzeni olduğunu ve buna bir üçüncüsünün eklenmesinin gerektiğini vurgular. Bu yeni etik klasik etik düzeninin sınırlarını genişleterek toprak, su, bitki ve hayvanları diğer bir deyişle bütün çevreyi içine almalıdır. Bugünkü yaşamda toprağa sanki bir köle gibi bakıldığını, toprak-insan ilişkilerinin sadece ekonomik yararlarla bağlı olduğunu ve toprakların hiçbir hakkının olmamasının ne kadar yanlış bir şey olduğunu vurgular. Toprak etiğini benimsemek insanın kendisine ilişkin kavrayışını da değiştirir; insana kendisini gezegenin egemeni veya en güçlü türün üyesi olarak görmeye son verir, artık kendisini toprağa bağlı topluluğun sade bir üyesi olarak görmeye başlar.¹⁰⁷

İllüstrasyon: Sabah

Türkiye tarımı, bir türlü çözülmeyen **feodal yapının, faydacı ve yağmacı** bir anlayışın ve **uluslar arası sömürü** mekanizmasının ortak kurbanı olarak, köylüyü

¹⁰⁶ KELEŞ İhsan, METİN Hatice, ÖZKAN SANCAK Hatice, Çevre Kalkınma ve Etik, Alter Yayıncılık, Ankara, Aralık 2005.

¹⁰⁷ KELEŞ İhsan, METİN Hatice, ÖZKAN SANCAK Hatice, Çevre Kalkınma ve Etik, Alter Yayıncılık, Ankara, Aralık 2005.

bırakın milletin efendisi yapmayı, doğru dürüst ‘**çiftçi**’ bile yapamamıştır. Türkiye başından beri -sanılanın aksine- hiçbir zaman ‘**kendi kendine yeten**’ bir toplum olmamıştır. Türkiye’nin batısında miras hukukunun süreç içinde daha da parçaladığı verimsiz aile işletmeleri ve yanlış desteklerle yağmalanan tarımsal potansiyel, birinci nedendir. Doğuda ise, zayıf ve devlet nimetleriyle burjuvalaşmaya çalışan bir sınıfın kendisine asker ve sivil bürokratlarla birlikte ‘ittifak’ olarak seçtiği feodal unsurların ‘bitirilmeyen’ varlığı, köylüyü ne ‘özgür işçi’ ne de küçük de olsa ‘işletme sahibi çiftçi’ yapmıştır.

ABD ve AB tarım ürünlerini az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere oranla çok daha ucuza ve bol miktarda üretmektedirler. Bunun nedeni bu ülkelerin ileri derecede gelişmiş sanayi ve hizmet sektörüne sahip olmaları ve tarımda çalışan nüfus oranlarının çok düşük olmasıdır. Bu ülkelerde toprak tapulaştırılması/reformu tamamlanmıştır ve birim alanda verim sürekli olarak artmaktadır. Bunun yanı sıra mazot, tohum, fide, ilaç ve gübre gibi tarım girdileri de çok ucuzdur.

Bu ülkeler yukarıda belirtilen nedenlerle birbirlerinin müşterisi olamadıklarından çözümü üçüncü ülkelerde aramak, kendi tarımlarını korumak ve üretim fazlalarını satabilmek için az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yöneleceklerdir. Bu açıdan bakıldığında **ABD ve AB için Türkiye’nin üretici** konumunda değil “**tüketici**” konumunda olması gereklidir. 70 milyon nüfusumuz ABD ve AB için çok iştah açıcı bir pazardır.

Bu planın uygulanmasında **uluslar arası şirketler IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü**; küreselleşme, neo liberalizm, serbest rekabet ve özelleştirme gibi kavramları kullanarak diğer az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de tarım sektörünü çökertmişlerdir.

TABLolar

TABLO 1- Çeşitli ülkelerde yoksulluk oranları

TABLO 2- Yıllara göre dünya nüfusu

TABLO 3- NUTS 3 Bölgelerinde tarımda istihdam edilen insan sayısı

TABLO 4- NUTS 3 Bölgelerinde 2005/2007 yıllarında tarım için kullanılan alan

TABLO 5- Tarımın Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payı

TABLO 6- Türkiye’nin dış ticareti ve AB’nin payı

TABLO 7- İşgücü arzı ve istihdam

TABLO 8- Ortalama büyüme hızları

TABLO 9- Türkiye’nin toprak kaynakları

TABLO 10- *Su kaynakları potansiyeli*

TABLO 11- *Türkiye su potansiyeli*

TABLO 12- *Dünyanın değişik bölgelerinde yoksulluk*

KAYNAKÇA

AVAR Banu, **Hangi Avrupa?** Truva Yayınları, İstanbul, 2008.

AYDOĞAN Metin, **Bitmeyen Oyun Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler**, Umay Yayınları, İzmir, 2006.

AYDOĞAN Metin, **Türkiye Nereye Gidiyor?** Umay Yayınları, İzmir, 2007.

AYSU Abdullah, **Avrupa Birliği ve Tarım**, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2006.

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, **2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**, Ankara, 2010.

BİLGİN Mert, **Türkiye'nin Küresel Konumu**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

BİLGİLİ Emine, **Gümrük Birliği sonrası Türkiye'nin Batı Avrupa'ya olan ihracatının sektörel analizi**, Ege Akademik Bakış, 7(1) 2007: 239-250.

BORATAV Korkut, TÜREL Oktar, YELDAN Erinç, TÜRKEŞ Mustafa, **Türkiye Nereye?** ÜPV Yayıncılık, Ankara, 2005.

CESUR Özden, **AB'de Tarıma Yönelik Mali Yardımlar ve Türkiye ile Bir Karşılaştırma**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2004.

ECORYS Nederland BV in Cooperation with ÖR, ECOTEC, IDEA Consult and CRE, **Study on Development, Growth and Innovation in Rural Areas (SEGIRA)**, Main Report, Rotterdam, 8 December 2010.

European Commission Agricultural and Rural Development, **The Common Agricultural Policy After 2013**, Public Debate Summary Report.

HABLEMİTOĞLU Necip, **Şeriatçı Terörün ve Batının Kıskaçındaki Türkiye**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2003.

HUNTINGTON P. Samuel, **Medeniyetler Çatışması**, Vadi Yayınları, Ankara, 2003.

KARABULUT Bilal, **Strateji Jeostrateji Jeopolitik**, Platin Yayınları, Ankara, 2005.

KELEŞ İhsan, METİN Hatice, ÖZKASNAK Hatice, **Çevre Kalkınma ve Etik**, Alter Yayıncılık, Ankara, 2005.

ŞAHİNÖZ Ahmet, TEOMAN Özgür, **Osmanlı Tarımında Bir Sistem Tartışması**, G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, 3/2002.

ŞENSES Fikret, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

<http://www.forumpaylas.net/iktisat-isletme/15369-avrupa-birligi-turkiye-tarim-politikalari.html> (19 03 2011).

<http://www.nuveforum.net/41-ekonomi-taslaklari/27280-gumruk-birligi-sonrasinda-turkiye-disa-aciklik-sanayilesme/> (20 03 2011)

http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/271E2928-83D9-49BD-AB01-D1CF9767A75/6882/AB_TARIM_TURKIYE.pdf (20 03 2011).

<http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-137&Bilgi=osmanl%C4%B1-ipmaratorlu%C4%9Funda-tar%C4%B1m> (21 03 2011).

http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/oergen_tarim.htm (20 03 2011).

<http://www.ikv.org.tr/pdfs/obo8abbf.pdf> (21 03 2011).

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=194&icerikID=293&dil=TR> (22 03 2011).

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/920/11480.pdf> (24 03 2011) AKIN Mutluhan, AKIN Galip, Suyun Önemi, Türkiye’de Su Potansiyeli, Su Havzaları ve Su Kirliliği, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi 47, 2 (2007), 105-118.

<http://www.bilgisehri.net/2008/02/10/turkiyenin-su-potansiyelinin-durumu/> (24 03 2011).

<http://www.dsi.gov.tr/topraksu.htm> (24 03 2011).

<http://www.fotowoo.net/toplum-ve-yasam/ekonomi/prof-dr-cihan-dura-nin-yazilari/900-ab-ve-abd-turk-tarimini-nasil-cokertti> (25 03 2011).

<http://www.ingilizceforum.net/nufusun-gelisimi-dagilisi-ve-nitelikleri-t-51907.html> (26 03 2011).

http://www.universitehaber.com/article.php?article_id=8378 (26 03 2011).